

EFTALIOTIS ARGYRIS

Η ΜΑΖΩΧΤΡΑ ΚΙ ΆΛΛΕΣ
ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Argyris Eftaliotis

Η μαζώχτρα κι άλλες ιστορίες

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=24714025

Η μαζώχτρα κι άλλες ιστορίες / Ο Βουρκόλακας – Δράμα:

Содержание

Н ΜΑΖΩΧΤΡΑ	8
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
Н Μ Α Ζ Ω Χ Τ Ρ Α	21
Конец ознакомительного фрагмента.	59

Argyris Eftaliotis

Η μαζώχτρα κι άλλες ιστορίες / Ο Βουρκόλακας – Δράμα

Αγαπητέ μου Αλέξαντρε,

Αυτό το βιβλιαράκι είναι δικό σου. Το γιατί φανερώνεται από της "Μαζώχτρας,, τον πρόλογο. Να μ' αφήσης λοιπό να σου το προσφέρω· μικρό πράμα, θα πης, με μεγάλη όμως πονεσιά δουλεμένο.

Μαζί με τη "Μαζώχτρα,, σούβαλα και μερικά άλλα παραμυθάκια, Κρητικά και Νησιώτικα. Στο τέλος θα βρης κ' ένα έργο δραματικό που το καταπιάστηκα χρόνια τώρα, και για να κάμω του Δροσίνη μας το χατίρι, ίσως όμως και για να δείξω πως είμαι κ' εγώ Ρωμιός, με τη Ρωμαίικη την πετριά της "πολυτεχνωσύνης,,.

Θα πης την είχε κι ο Γιαννίρης, ο μεγαλοπίχερρος ο Γιαννίρης, τη Ρωμαίικη αυτή την πετριά. Εκείνος όμως τάβγαζε πέρα και με μια δύναμη που μας δείχνει τύπο Ρωμιού όχι τωρινού, παρά του Ρωμιού που θα μας έρθη με τον καιρό.

Ο τωρινός ο Ρωμιός – τον ξέρεις κι από μένα καλλίτερα· τόσο καλλίτερα, που καταντάει από λόγου σου να τον έχω

κ' εγώ σπουδασμένο. – Δεν είναι κάστρο φιλολογικό που δε βάλθηκε να το πάρη, από τη στιγμή που έπιασε κοντύλι στο χέρι του. Μη βλέπης πως απότυχε – αυτό είναι άλλος λόγος, άλλη μελέτη. Η όρεξη και το θάρρος δεν τούλειψε. Αυτό να βλέπουμε. Παλληκάρι σωστό. Τόχει το αίμα του, τι τα θες. Ορίστε γιατί το είπα και το ξαναλέγω πως μπορεί νάρθη μέρα που να μας παίρνη σταλήθεια τέτοια κάστρα ο Ρωμιός, και να γίνεται Γιαννίρης. Θα το δη – δε γίνεται – πως για να κάμη την όρεξή του πρέπει να δουλέψη, να σπάση το κεφάλι του, να φέρη τάξη μέσα στανακατεμένο μυαλό του, να ρίξη λίγο νερό απάνω στην κορωμένη του φαντασία, και το πιο σπουδαιότερο απ' όλα, να μιμάται όχι τους ξένους, παρά τον εαυτό του. Ας τον αφίνουμε το λοιπό να παίρνη το δρόμο του· κάτι θα μας φτειάξη μια μέρα.

Αυτό λοιπό δεν είναι και πολύ μεγάλο κακό. Το μεγάλο το κακό είναι που οι άλλοι οι Ρωμιοί που δεν πιάνουνε κοντύλι, δεν πιάνουνε μήτε βιβλίο στο χέρι τους!

Δε μιλώ για κείνους που μελετούνε, μήτε για κείνους που το θαρρούνε χρέος τους να διαβάσουνε μερικά βιβλία, μάλιστα ξενικά, και τέλος μήτε για όσους τους αρέσει να διαβάζουν κάποτε για να σκοτώνουνε λίγον καιρό και μ' αυτόν τον τρόπο. Μα εννοώ το διάβασμα το συστηματικό, ταναπόφευγο, το φυσικό εκείνο το κόλλημα της ψυχής με το βιβλίο που βλέπουμε μέσα στο Λαό που μας φιλοξενεί και τους δυο μας, και καταντάει πια να θρέφεται ο νους τους διαβάζοντας καθώς το κορμί τους ανασαίνοντας ή

τρώγοντας, που το γυρεύει, ταπαιτεί, το κυνηγάει η ψυχή τους. Αυτό λοιπόν το διάβασμα ο Ρωμιός μήτε το λαχτάρησε ακόμα, μήτε τονειρεύτηκε. Ίσως επειδή όσα τούγραφαν ως προ μερικά χρόνια δεν κατεβαίνανε στην ψυχή του, δεν περνούσανε μέσα στο αίμα του, δεν τον έθρεφαν, κ' έτσι έμεινε σα ραχιτικός. Ίσως είνε κι άλλοι λόγοι, που τους ταιριάζει ξέχωρη μελέτη. Η αλήθεια είνε πως το κακό υπάρχει.

Τι να ελπίζη τώρα ο δύστηχος ο συγγραφέας και τι να περιμένη από τέτοια κατάσταση! Κι αυτό που κάμνει ηρωισμός είνε. Ο Dr Johnson έλεγε πως όποιος δε γράφει με σκοπό να κερδίση χρήματα, είνε για δέσιμο. Κ' επειδή ο Dr Johnson ανοησίες δεν έλεγε, συχνά το συλλογίστηκα μήπως όλοι εμείς που γράφουμε χάρισμα, και για κόσμο που δε διαβάζει, μήπως δεν τάχουμε χαμένα και μεις.

Να δης όμως πως "έχει τη μέθοδό της κι αυτή η τρέλλα... Πρώτο που δε γράφουμε για τους ηλικιωμένους (αυτοί δε θαλλάξουνε – ξέγραψέ τους), παρά για τους νέους. Κ' ένας νέος μέσα στους χίλιους να μας διαβάση, να μας νοιώση και να μας πονέση, κέρδος κι αυτό. Ορίστε λοιπόν που έχουμε ένα κ έ ρ δ ο ς.

Και κέρδος υλικό μάλιστα. – Μικρό πράμα δεν είνε να μεγαλώσουνε μερικά Ρωμιόπουλα με την ιδέα πως στραβά τους τα μαθαίνανε στο Σκολειό, και πως αυτοί τα παιδιά τους θα τα βάλουνε να μάθουν τρία τέσσερα πράματα μόνο· Πραχτικές γνώσεις, την Αλήθεια, τα Ρωμαίικα, και το

Διάβασμα· και πως όλα τάλλα για τα παιδιά του Λαού είνε χασομέρι. Σημαντική αμέσως οικονομία από τουλάχιστο τρία χρόνια, που χάνονται τώρα με τα δασκαλήσια μας τα συστήματα. Τρία χρόνια, τόσα Ρωμιόπουλα, προς τόσα το χρόνο, λογάριασέ τα και κάμε τα τώρα δραχμές. Κερδίζουμε, βλέπεις, και μεις, μόνο που τα κέρδη τα καταθέτουμε μέσα σε Ταμεία που ονομάζονται Μέλλοντα. Κι α μας διαβάξη σήμερα ένα Ρωμιόπουλο, όχι στα χίλια, παρά και στις δέκα χιλιάδες, ας μην το ξεχνούμε πως τους κατοπινούς μας θα τους διαβάξη η Ρωμιοσύνη όλη με τον καιρό.

Έτσι πρόκοψαν όλες οι αλήθειες ως την ώρα, κι ας μη στενοχωριούμαστε που δε δουλεύει ο φυσικός ο νόμος πιο γλήγορα για τα μας.

Πάντα δικός σου

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Η ΜΑΖΩΧΤΡΑ

ΚΡΗΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

– Την ώρα δεν έβλεπα νάρθης, να μου τα πης, λέγω του φίλου μου τις προάλλες, ό τι μεταγύρισε από πεταχτό ταξίδι ως την Κρήτη

– Μην το θαρρής δα πως είναι κ' εύκολο να τα περιγράψω, μάλιστα καταπώς τόκαμ' αυτό το ταξίδι. Μήτε μολύβι, μήτε χαρτί. Έτσι, με τα μάτια και με το νου, αρπαχτά – απολογιέται ο λιοκαμένος μου φίλος.

– Και τι καλλίτερο; ζωντανά πράματα· τα γραμμένα τα βρίσκουμε κι απ' αλλού. Να μου τα πης όμως με το νυ και με το σίγμα. Έτσι, να θαρρέψω πως ταξιδεύω κ' εγώ στην Κρήτη.

– Αυτό να το βγάλης από το νου σου· αδύνατο. Ο μεγαλύτερος ο τεχνίτης ένα πράμα ξέρει και παρασταίνει με τρόπο που χωρεί στο νου σου καταπώς είναι – τον άνθρωπο και τανθρώπινα. Τάλλα, ταπέξω, τοποθεσίες και θέες, ό,τι θέλει ας κάμη, πλανερά θα τα παραστήση. Όχι πως δεν τάχει αυτός αληθινά εικονισμένα μέσ' στο δικό του το νου· αυτός τα φυλάει μια μορφιά στοιβασμένα. Η δική σου όμως η φαντασία, μια και ταποδεχτή στα φτερούγια της, παίρνει δρόμο και τα κολνάει όπου της κατέβη. Μήτε όπου της κατέβη, παρά όπου το μνημονικό σου τηνε φυσήξη. Ας καθίσω τώρα εγώ κι ας σου παραστήσω, να πούμε, την Κάντανο. Θα ξυπνήσουνε μέσα σου μύριες παλιές σκηνές

ανάλογες, θαρπάξει η φαντασία σου μια ή και πιώτερες, και θα σου σκαρώση μιαν Κάντανο, που να τηνε δης την αληθινή καμιά μέρα, θα γελάς με τη ψεύτικη την εικόνα που είχες παρμένη από τον τεχνίτη σου. Για δαύτο κι ο τεχνίτης, ξέροντάς το αυτό που σου λέω, τι κάμνει; Όλο ανάλογα ξετρυπώνει και βρίσκει, να σου παραστήση με κάποια αλήθεια το τι δεν είδες. Όλο εικόνες και σύγκρισες.

– Απελπισιά το λοιπόν! Κάνω του φίλου μου. Κι ως τόσο δε μ' έπεισες. Ο καλός ο τεχνίτης ποτέ δε σφάλλει. Δεν πάω να πω πως δεν είσαι καλός τεχνίτης· μια όμως κι ανέβασες το ζήτημα στ' αψηλά, πρέπει να σου αποδείξω πως λαθεύεις. Κοίταξε τον Όμηρο —

– Γεια σου, τον Όμηρο, αντισκόβει ο φίλος. Πού και πότε είχε μεγάλος ο πατέρας της τέχνης κι αληθινός; Όταν ιστορή ανθρώπινες πράξεις κι ανθρώπινους λογισμούς. Σε κάμνει και τα νοιώθεις κατάβαθα κι αυτά και ταπόκρυφά τους τα ελατήρια. Γίνεται η ψυχή σου ένα μαζί τους. Σε συνεπαίρνει μ' αυτόν τον τρόπο κι ο Όμηρος κι ο Σαιξπήρος κι όλοι τους, επειδή μέσ' από τα φυλλοκάρδια σου το παίρνουν το υλικό τους. Την ψυχή σου ιστορούνε. Πάρε όμως δυο καλούς ζουγράφους· φαντάσου πως δε διάβασαν ποτέ τους μήτ' Όμηρο μήτε Ντάντε. Βάλ' τους να διαβάσουν. Κλείσ' τους έπειτα μέσα σε ξέχωρες κάμαρες, και πες τους να ζουγραφίσουν, ας πούμε το νησί της Καλυψώς κ' έναν κύκλο της Κόλασης, καταπώς τα παράλαβαν από τον Όμηρο κι από τον Ντάντε. Πάρ' τις εικόνες τους ύστερα και

κάμε σύγκριση —

– Κατάλαβα, του είπα, πρέπει να πάω και γω στην Κρήτη και να τα δω. Κρίμας τη λαχτάρα που σ' απάντεχα τόσον καιρό να τακούσω.

– Να σου πω τι θα κάμω, αποκρίνεται ο φίλος με χαμόγελο παρηγορητικό, θα σου περιγράψω άκρες μέσες ό,τι μου πέση εύκολο, αφού και τεχνίτης δε λέγω πως είμαι. Να μη γεμίσω και το νου σου ψεύτικες ζουγραφιές. Έπειτα θα σου διηγηθώ ένα πολύ περίεργο ιστορικό που τάκουσα εκεί κάτω, και που ίσως σου παραστήση μιαν όψη της Κρητικής της ζωής.

– Λαμπρά. Και σε τι γλώσσα, να πούμε;

– Σε τι γλώσσα; Να, σ' αυτή τη γλώσσα που σου μιλώ. Αγκαλά εκείνος που μου τα δηγήθηκε – ένας δικηγόρος σπουδασμένος, αν αγαπάς, στην Αθήνα, – παράχωνε κάπου και μερικές φρασούλες της καθαρεύουσας, σαν ξένος που είμουνα, βλέπεις.

– Λοιπόν όχι στο Κρητικό το ιδίωμα!

– Άλλο πάλε αυτό! Κ' ήθελες τάχα να τη χάψω μέσα σε δέκα μέρες τη γλώσσα τους; Το πολύ, να σου πω μερικές λέξεις. Να! Σαν τουφεκίσουν κανένα, λεν πως του "παίξανε μια μπαλλοτέ,,.

– "Μπαρουθιά,, τόξερα γω. Έτσι τόλεγαν οι Σφακιανοί μια φορά.

Πήγες και στα Σφακιά;

– Δεν μπόρεσα ως εκεί. Άλλη ιστορία.

– Του κάκου· μαζί να ξαναπάμε· ν' ανεβούμε τότε και στα Σφακιά, ν' ακούσουμε και τα χαριτωμένα τραγούδια τους, αφού οι "μπαρουθιές,, τους παν πια και πάνε, δόξα νάχη ο Θεός.! Το θυμάσαι το λιανοτράγουδο;

Το κυπαρίσσι ρέγουμαι, το μυρισμένο ξύρο,

Οπού σου μοιάζει, μάθια μου, στο μάκρος και στο ψήρο.

– Καθώς βλέπω, δουλειά δε θα κάμουμε, λέει ο φίλος ανυπόμονα.

– Τώρα κι ομπρός λοιπόν, του απαντώ, εγώ σωπαίνω και συ λαλείς.

Κι αρχίζει ο φίλος.

– Από τα Χανιά ξεκινήσαμε με μουλάρια, ο αγωγιάτης – ένας ως εκεί απάνω – κ' εγώ.

Είχαμε γράμματα για τον Πέτρο το Μελουδάκη, νομικό στην Αγιά Ειρήνη. Μήτε τουφέκι, μήτε μαχαίρι, μήτε ραβδί μαζί μας δεν πήραμε. Κάμποσοι Οθωμανοί στα ξώχωρα, κ' είχαν πιασμένες τις κοντορραχούλες, με τα τουφέκια στον ώμο. Κατέβηκ' ένας τους, μου ζήτησε καπνό, τούδωκα μερικά τσιγάρα, τέλειωσε. Παρακείθε, μήτε ψυχή Οθωμανός. Πήραμε τα μονοπάτια, αρχίσαμε τανέβασμα, και το πρώτο πράμα πούπιασε το μάτι μου, εξόν από τις φυσικές ομορφιές, κι αυτές τις αφίνουμε, είταν η ρήμαξη κ' η καταστροφή. Ελιές σύρριζα κομμένες, ή και καμένες, κι ακόμα παραμέσα· όπου χωριό και χαλάσματα. Λυπητερό θέαμα! Τάβλεπες τα καημένα τα παραβλάσταρα κι ανάβλεπαν τρυφερά κι ολόχυμα, σα να

το είχε βάλει πείσμα η φύση να τη σκεπάση την ανθρώπινη τη βαρβαρωσύνη.

Γης Μαδιάμ ο Παράδεισος εκείνος! Κ' οι κάτοικοί του, οι αγγελόκορμοι εκείνοι οι λεβέντηδες, δίχως νόμο, δίχως τρόπο, δίχως Κυβέρνηση, κι ως τόσο ησυχία παντού, παντού ειρήνη κι απαντεχιά. Ως και στις χλωρασιές απάνω τάβλεπες τα πρόβατα κ' έβοσκαν αναπαμένα κι αυτά, σα να μην έτυχε τίποτις. Το τουφέκι ως τόσο πάντα στον ώμο.! Πού να ταφήση Κρητικός το τουφέκι, που με δαύτο γεννήθηκε και μεγάλωσε. Αν είνε πράμα που να τους συμπονάει άνθρωπος τώρα που βλέπουν οι δύστυχοι χαραυγή άσπρης μέρας, είνε που δε θα κρέμεται πια το Μαρτίνι κι ο Γκρας πίσω από τον ώμο τους.

– Και σε ποιο χωριό πρωτοσταθήκατε;

– Στ' Αλικιανού. Το θυμάσαι το μέρος από τα προπερσινά. Εκεί σαν πας, θα δης ασυνήθιστο πράμα· να τρέχη το ποτάμι μαβύ σαν τη θάλασσα. Είνε εξαιτίας που κατεβάζει από τα βουνά τριγύρω και στρώνει κάτω μολυβιά χαλίκια σκιστόπετρα.

Τώρα κι ομπρός αρχίζαμε κι ανεβαίναμε στα γερά. Σταματήσαμε και κονέψαμε στους δοξασμένους τους Λάκκους. Ξέρεις πως οι Λακκιώτες —

– Τα ξέρω, τα ξέρω· από το δωδέκατο τον αιώνα μάλιστα. Άλλες ιστορίες αυτές.

– Ταφίνουμε λοιπόν και σκαλώνουμε παραπάνω, κατά τον Ομαλό. Απλάδα κι αυτή περιξακουστή, ως τρεις

χιλιάδες πόδια του ύψου, τέσσερα μίλια φάρδος, και πέντ' έξη μάκρος, και τα βουνά ολοτρόγυρα ακόμη πιο απόψηλα και πιο περήφανα. Αν έχης όρεξη να σταθής και να κοιτάξης πίσωθέ σου καθώς ζυγώνεις τον Ομαλό, θαγναντέψης το πέλαγο, τακρωτήρι, τον Κάβο – Σπάδα – όλα ξετυλίγονται στα μακριά σα "ζουγραφισμένα,, που λέει ο κόσμος. Στον Ομαλό απάνω ανταμώνσαμε και τον αρχηγό το Χατζημιχάλη μέσα στα βουνήσια φωλιάσματά του. Τώρα χτίζει έναν πύργο εκεί, να πηγαίνει, λέει, ο κόσμος και να πέρνη αγέρι. Μας κέρασε μαστίχα ο χρυσόκαρδος ο καπετάνος, μας έκοψε καρπούζι, μας έφερε και καρύδια. Τάσπανε τα καρύδια με τα σιδερένια του δόντια ο καλότυχος, που λεγες κ' είταν παξιμαδάκια. Χαμογέλασε και μου είπε με τη βροντερή του φωνή πως φόβο δεν έχει, σαν άκουσε πως φοβήθηκα μην τύχη και σπάση τα δόντια του.

Τάλλο το κόνεμά μας είτανε στην Αγιά Ειρήνη, από την παρακείθε πλαγιά του βουνού, δίπλα στ' Απανωχώρι. Εκεί το λοιπόν μπρος στο Καφενείο, αντάμωσα τον καλό μου τον Πέτρο που σούλεγα παραπάνω. Ήρθε κατόπι κι ο αδερφός του ο Παυλής, δικηγόρος κι αυτός, και μας βρήκε.

– Και φορούσανε Κρητικά οι δικηγόροι αυτοί;

– Δηλαδή μισά μισά, μάλιστα ο Παυλής. Στιβάνια στα πόδια, το κεφάλι τυλιγμένο με μαύρο μαντίλι, στενά όμως φορεμένος κι αυτός, καθώς ο αδερφός του, ο πιο κοσμογυρισμένος από τους δυο. Μ' αποδεχτήκανε λοιπόν

και με περιποιήθηκαν και τα δυο ταδέρφια με τη φιλοξενία που την ξέρεις κι από τα δικά σας τα μέρη. Άλλο πράμα αυτή η καλωσύνη. Του πουλιού το γάλα να σου πω πως μου βρήκανε, θα σε γελάσω. Γάλα όμως πρόβειο και μυζήθρες και καρύδια και κάστανα και γουρουνάκια κι αυγά, σου τα δίνουν οι Κρητικοί με την παλληκαρήσια καρδιά τους, και το χαίρουνται ολόψυχα σαν τα καλοδέχεσαι. Να μη σου τα πολυλογώ, τα ταιριάξαμε με τα δυο ταδέρφια, και τους πήρα μαζί μου στο ταξίδι.

Πρώτος μας σταθμός ύστερ' απ' την Αγιά Ειρήνη, παίρνοντας το φρύδι του κατοπινού του βουνού, είταν η Κάντανο, γνωστή σου κι αυτή από πρόπερσι· αγκαλά παλαικό μέρος κι' αυτό. Πολιτεία άλλοτες, περιφέρεια τώρα, με πέντ' έξη χωριά. Ωριόφαντος τόπος. Θεόρατη λακκωματιά, ως έξη μίλια μάκρος, καστανιές γεμάτη στα βάθια της, κι αψηλόκορμες ελιές στα βουνόπλαγα, πηχτές και φουντωμένες κι από τις δυο τις μεριές.

– Κι αποκάτου οι Σφακιανές οι μαζώχτρες που έρχονται, λέει, από τον Άη Γιάννη να βγάλουν το μεροκάματο. Και δεν τις ρώτηξες α βγάξη κι ο τόπος τους ράδι;

– Εγώ δεν τις είδα. Μα και να τις έβλεπα, θα τους έβγαζα μα την αλήθεια το σκούφο μου, κι όχι από κοινή ευγένεια, παρ' από σέβας, που γεννούν τέτοιους δράκους. Ας είνε. Από την Κάντανο τραβήξαμε σύνταχα το πρωί δυτικά, κατά τα Κισαμιώτικα τα χωριά. Ποια χωριά είδαμε, μη ρωτάς.

Κι όχι πως πειράζει σ' αυτή την περιγραφή, μα έρχεται, βλέπεις, κατόπι η ιστορία, κ' επειδή μου περνάει υποψία πως μπορεί να τα γράψης, και γράφοντάς τα να παραχώσης και μερικά που εγώ δεν τα είπα, κάλλιο να μείνουν τα κατατόπια δίχως ονόματα.

Μείναμε σύφωνοι και σε τούτο, και πήγε ο φίλος ομπρός.

– Το χωριό λοιπόν που πήγαμε και κατασταλάξαμε βράδυ βράδυ, θα σου το βαφτίσω Παραμυθιά. Κι αυτό ανάμεσα σε βουνά, εδώ κ' εκεί στημένα σαν πύργοι, που λες και τα διαφεντεύουν τα χωριουδάκια που τάχουν αγκαλιασμένα μες' στα πλευρά τους. Ελιές και δω στις βουνοπλαγιές, καστανιές και δω κάτω στα βαθιά τα λακκώματα. Κατασκέπαστα τα κορφοβούνια ή με χλωρασιές ή μ' αρείκι, καταστόλιστες οι ραχούλες με θυμάρια και με κουμαριές και με βάτους, ως κάτω στα ριζοβούνια, όπου δεν τυχαίνει νάχουνε λιόδεντρα φυτεμένα.

– Μα αυτά είπαμε να μην τα λέμε. Έπειτα ταπομαντεύω κι από τα δικά μας.

– Ένα δυο άλλα όμως δε θα τα μαντέψης α δε σου τα πω. Πρώτο, τα σπιτάκια τους – χάρβαλα τα πιώτερα τώρα – δεν είναι σαν τα δικά σας, τα "σπιτάλια,,. Είναι τόσα δα καλυβάκια. Ένα χαμώγι, και μια κάμαρα αποπάνω του, που γίνεται κατά την ανάγκη σαλόνι, νυφιάτικη κάμαρα ή και ξενώνας, όταν έχη μουσαφιρέους. Μερικά σεντούκια κοντά στους τοίχους αραδιασμένα, κανέναν πάγκο παράπλευρα με τον τοίχο κι αυτόνα, δύο τρία σκαμνιά ή καρέγλες, από

κείνες με το μονό τακκουμπήδι, τραπέζι, και το κρεβάτι στην κώχη. Σκάλα λιθόχτιστη απέξω, σκαλί κι από μέσα που σανεβάζει στην ίδια την κάμαρα. Κάτω πάλε στο χαμώγι η καθημερινή η ζωή.

– Μακάρι, μα το ναι, να τα είχαμε κ' εμείς οι άλλοι νησιώτες τέτοια σπίτια, και κανένα παλιοτούφεκο κρεμασμένο στον τοίχο. Εμείς όχι τουφέκι, μα μήτε Κολοκοτρώνικη σουγιά δεν κρατούμε απάνω μας. Άφησέ μας εμάς, και λέγε μου για τους Κρητικούς.

– Σα να τόξερες πως για δαύτους ήθελα τώρα να πω δυο λόγια. Είνε λοιπόν, που λες, αγγελοκάμωτοι σταλήθεια οι Κρητικοί. Όχι να πης και πολύ αψηλόκορμοι, σαν το τραγούδι σου· μα θαρρείς και τεχνίτης τόχυσε το κορμί τους – τέτοια συμμετρία. Πόδια και χέρια ψιλοκάμωτα και μικρούλά. Τα μάτια τους ζωηρά κι ολόξυπνα, που λες το καθένα τους κι απόνα ρωτηματικό. Όλα τα ρωτούν κι όλα να τα μάθουνε γυρεύουνε. Στόμα σύμμετρο κι αυτό και πρόσχαρο, μισό κοσμογνωρισιά, μισό γλύκα και καλωσύνη. Και μια γοργάδα! Σκαρφαλώνουνε τα βουνά γοργοπόδαροι, σα να τάχουνε φτερουγιασμένα καθώς ο Ερμής.

– Και τα φορέματά τους;

– Τα ξέρεις από τους κατακαημένους τους Πρόσφυγες. Στα μέρη που πέρασα, τους έβλεπα με μαύρο μαντίλι περιτυλιγμένο στο κεφάλι τους αντίς φέσι ή σκούφο (οι Οθωμανοί άσπρο μαντίλι), με κοντοβράκια και με στιβάνια που ανέβαιναν ως τα γόνατα. Στο ζωνάρι χωμένο πιστόλι κι

ασπρομάνικο λάξο, και στον ώμο τουφέκι.

Τέτοιος φαινότανε, κ' έτσι είτανε φορεμένος ο καλός μου ο Γιάνης που μας φιλοξένησε στην Παραμυθιά. Έλειπε σαν μπήκαμε στ' απλοϊκό σπιτικό του. Μας αποδέχτηκε η κερά του, νιόπαντρη κοπέλλα ως δεκαφτά χρονών. Όχι κι ομορφιά που να τρελλαθής, μα πρόσχαρη και σβέλτη κι αυτή, καθώς όλες τους, που σαν τις ζορκάδες τις έβλεπα και πετιούνταν από δω κι από κει, στις ελιές, στα κάστανα, στις νεροσυρμές, στα κοπάδια – παντού. Μας καλωσόρισε κ' η γριά η μάννα τους συσταζόμενη γυναίκα και γνωστικά. Όσο για τα γυναικήσια τα φορέματα, δε μου φάνηκαν και πολύ διαφορετικά απ' αυτά που βλέπουμε σε κοντινιώτερα μας χωριά.

– Τα ξέρω κι αυτά. Παντού τώρα κρυφογλιστράει η μόδα και τους ταλλάζει.

– Ως τόσο έχουν κ' οι γυναίκες τους τον Κρητικό τον αέρα, κι ας μη φορούν πια όλες στιβάνια ως τα γόνατα, καθώς οι άντρες. Ό,τι λοιπό βγήκε το συνηθισμένο το γλυκό κι ο καφές, να κι ο νοικοκύρης ο Γιάνης και μπαίνει, και μας καλωσορίζει κι αυτός. Αποθέτει το τουφέκι, καθίζει, αρχινάει η κουβέντα. Με μάγεψε μα την αλήθεια αυτός ο άνθρωπος, που καθώς είπα, είχε της Κρητικής της ομορφιάς και της λεβεντιάς εικόνα πιστή. Ο μαυριδερός μου ο Γιάνης, ο λιγόλογος, ο αρχοντικός. Κάτι μούλεγε το πονετικό εκείνο το πρόσωπο, τα κατάμαυρα μάτια του, που γλυκαστράφτανε στου λυχναριού τις αχτίδες, το ήμερο και

στοχαστικό του χαμόγελο, κάτι που μ' αποτραβούσε, και στη ψυχή του μέσα γύρευε να με κατεβάση, να γνωρίσω τα φυλλοκάρδια του, και να μάθω τον κρύφιο του πόνο.

Τέλος, καθίσαμε στο φαγεί. Μονάχα οι άντρες όμως. Οι γυναίκες, μάννα και νύφη, κάθισαν αντίκρυ σε σεντούκι απάνω, και μας μιλούσαν αυτές από μακριά. Είπα φαγεί, μα έπρεπε να το πω φαγοπότι, ή ποτοφάγι. Επειδή από την πρώτη δαγκαματιά άρχισε και το κέρασμα. Λαμπρό, μπρούσικο Κισαμιώτικο. Μαζί του κατέβαινε η σαλάτα που κολυμπούσε στο λάδι, μαζί του ταυγά τα τηγανιτά, μαζί του το κομματιαστό το γουρουνάκι, το τυρί, τα κάστανα, τα καρύδια – τίποτις μονάχο του δεν κατέβαινε. Και κάθε φορά "Εισυγεία!,, Την μπουκάλα ο κυρ Γιάννης στο πλάγι, και δος του Κισαμιώτικο. Κατά το τέλος περουνιάζει κι απόνα κοψίδι κρέας και τα προσφέρει τω γυναικώνε με ποτήρι κρασί. Τιμητικό συνήθιο κι αυτό. Προσηκώθηκαν οι γυναίκες κ' ήπιαν, αφού μας προσχαιρέτησαν όλους με την αράδα.

– Τώρα να σε κεράσω κ' εγώ, που τα δηγάσαι με τόση όρεξη, λέγω του φίλου.

– Ναι, να με κεράσης. Να την ανιστορήσω τη μαγική εκείνη ζωή. Που λες. Σαν αποφάγαμε, και το γλεντίσαμε με τα κάστανα τα ο φ τ ά, καθώς τα λεν, και με το Κισαμιώτικο, μας καλονύχτισαν, και πλαγιάσαμε. Εγώ στο κρεβάτι, οι άλλοι στον πάγκο, ή και κατάχαμα. Τη νύχτα, βρίσκοντας εγώ το κρεβάτι σαν άβολο, σηκώθηκα και πλάγιασα στην

άλλη την άκρη του πάγκου. Ξυπνάει κατόπι ο Πέτρος, και τηρώντας αδειανό το κρεβάτι (έφεγγε η καντήλα), ανατινάζεται στο ποδάρι και μου φωνάζει "τι γενήκατε! „ Φοβήθηκε ο δύστυχος μην έπαθα τίποτις, μα γλήγορα τον καθυσύχασα με το τράντασμα του γέλοιου μου, και πρέπει να τους ξύπνησα και τους αλλουनों αποκάτω.

Ταποταχύ, σάνε σηκωθήκαμε και προγεματίσαμε, και ξανάπιαμε πάλε κρασί, και μας πρόσφερε η γριά ζεμπίλι γεμάτο κάστανα για το δρόμο, ξεκινήσαμε κατά την Κάντανο, πήραμε σα να πούμε πάλε την πίσω γύρα, παραστρώνοντας κάποτε να κοιτάξουμε κανένα χωριό. Και σάλλες τρεις τέσσερεις μέρες μέσα, είμαστε στα Χανιά.

– Κ' η ιστορία;

– Τώρα κ' η ιστορία. Σα βγήκαμε το λοιπόν και ξεκινήσαμε, κάνω εγώ του Πέτρου – Τι όμορφο παλληκάρι, και τι συμπαθητικό, αυτός ο Γιάνης!

– Και να τήραγες τον αδερφό του τον Πανάγο, απολογιέται ο Πέτρος.

Και νάκουγες και την ιστορία τους.

Ίσα ίσα ώρα για ιστορίες. Τους κουρντίζω λοιπόν και τους δύο τους κι' αρχίζουνε. Όσα αποξεχνούσε ο ένας ταπόσων' ο άλλος, κ' έτσι κάμαμε κάμποσο δρόμο. Και για να νοιώσης και συ κάτι από ζωή Κρητική – ας είνε και τόσο δα – σου τα ξαναλέγω τώρα με λίγα λόγια.

Η Μ Α Ζ Ω Χ Τ Ρ Α

1

ΤΑ έλουζε ο ήλιος από τον καταμεσήμερο θρόνο του τα λιόδεντρα της Παραμυθιάς, του πρόσχαρου εκείνου χωριού, που σκαλωμένο σε μιαν από τις βουνοπλαγιές του Κισάμου, ξάστραφτε δίπλα στα δέντρα σα να γύρευε να δείξει την ομορφιά του μ' ερωτιάρικη περηφάνεια στ' αντικρινό το βουνό. Πλούσια η χρονιά, άλλο τίποτις καρπό τον Οχτώβρη εκείνο τα φουντωμένα κλωνιά, που καθώς έπαιζε ο μεσημερίτης ανάμεσα στα μύρια ξανθόφυλλά τους, θάρρεις και κάθε φύλλου τρεμούλιασμα ξεφανέρωνε κι από μια ελιά, καλοθρεμμένη, βαθοπόρφυρη, με ταργυρόλαμπο χνούδι.

Όντας Σαβάτο μέρα, οι πιώτερες οι μαζώχτρες είχαν παγεμένες να νοιαστούνε τα σπιτικά τους. Μια και μονάχη κοπέλλα απόμενε στου Πανάγου τα δέντρα, να μαζώξει ταπομεινάρια, πρι να σημάνη Σπερνός. Δεν είχε και σπιτικό να πολυνοιαστή η λυγερή μας Παραμυθιώτισσα. Άλλο στον κόσμο δεν είχε παρά τη θεια της την Πασκαλιά, ζαροπρόσωπη και σκυφτή γριά, που σφαλισμένη μέσ' στο καλύβι της κατά την άλλη άκρη του χωριού, περνούσε τις μερούλες της με τα γουρουνάκια της, έχοντας μαζί

της και τη μαζώχτρα την Ασήμω, σαν ορφανεμένη που είταν από γονιούς, τουρκοφαγωμένους χρόνια πολλά. Δεν πολυσυφωνούσαν τα χνώτα τους όμως. Η θεια όλο με τα γουρουνάκια της, με τα ορνίθια της και με τις άλλες δουλίτσες της, η καθεμιά τους αλύπητος κόπανος απάνω στο παιχνιδιάρικο το κεφάλι της ανιψιάς. Αφορμή λοιπόν ναποτελειώσει το μάζωμα, την άφινε τη γριά η Ασήμω να νοικοκυρεύεται απατή της.

Πήρε δεν πήρε ταυτί της του μεσημεριού το ναμάζι (είχε κι Οθωμανούς η Παραμυθιά), κι αφίνει το μάζωμα η Ασήμω, σακκούλι και καλάθι μισόγεμα, και με το λίγο φαεί της ροβολάει, κατά τις καστανιές στη λακκωματιά. Ήθελε να ραχατέψη η Ασήμω. Ήθελε να το ρίξη στην ξαπλωσιά δυο στιγμές και να ζήση, να βυθιστή στα χαδευτικά τα ονείρατα, που το κορίτσι, και μαζώχτρα να είνε, πρέπει να τα γυρέψη.

Παράξενο πλάσμα η Ασήμω και μαγικό. Σα να μην είτανε για τέτοια λογής μαζώματα γεννημένη. Τα χέρια της, θα πης, ροζωμένα, από το τρίβε – τρίβε στο χώμα· μα πάντα μικρουλά και χυτά. Τα στιβάνια της όχι της ώρας, κι' ίσως στραβοπατημένα λιγάκι. Μα κι αυτά μικροκάμωτα. Και δίχως άλλο, αν κατείχε η μαζώχτρα μας από ταληθινά τα μάγια της τέχνης, θα τηνε βλέπαμε τώρα ξυπόλυτη κι ανεμοπόδαρη, καθώς κατέβαινε στα παράμερα εκείνα λημέρια. Δεν έφεγγαν από την πάστρα οι ποδιές της, που δω και κει ο αψύς ο χυμός της ελιάς τις είχε στυμμένες.

Τα θεόμαυρά της μαλλιά, η πίσσα εκείνη η ψιλόχνουδη κι η μαλακόφεγγη, κατέβαινε κι έπαιζε όπως τύχαινε απάνω στις τορνευτές ωμοπλάτες της. Ως και τα κατάμεστά της τα στήθια τα χαδεύανε μερικές πλεξούδες. Μα απ' όλα πιο ελκυστικό και πιο νεραϊδίστικο φαίνονταν το πρόσωπό της, κι ας είχαν και λιοκαμμένο. Χαμηλωμένα καθώς γέρναν τα μεγάλα της μάτια, αδύνατο να τα κοιτάξεις απάνω στη γοργή της περπατηξιά· τάκρινες όμως από τα πηχτά, τα μαύρα ματόκλαδα, καθώς και τα φρύδια. Κι όσο για τη μιλιά τους (αφού μιλούν και τα μάτια), την απείκαζες από το γελαστό μα και μαριόλικο στόμα, από τα μισανοιγμένα τα χείλη, από τα χνουδερά και παχουλούτσικα μάγουλα. Ένα και μονάχο ψεγάδι στο παράμορφο εκείνο το πρόσωπο, που κι αυτό για καλό της ομορφιάς καταντούσε. Το λαξευτό της σαγώνι δεν είχε και τη στρογγυλάδα που βρίσκεις σταρχαία ταγάλματα. Όσο για τη μύτη δεν πείραζε. Η τέλεια της η συμμετρία της έσωνε.

Δεν άργησε να ζυγώσει τα δάση της σύδεντρης εκείνης κοιλάδας. Κοντοστέκεται, ρίχνει περίγυρα σιγανή ματιά, και διαλέγει πηχτόκλαδη και πλατύскиωτη καστανιά. Εκεί αποκάτω καθίζει, και γεύεται ταπλοϊκό της φαγεί. Άψε σβύσε το γιόμα της. Λες κ' είτανε πουλί και τσίμπησε μερικά ψίχουλα. Ξαναδένει στο μεσάλι ό,τι απόμεινε, και τηράει πάλε γύρω με μάτια σα νυσταγμένα, ορθάνοιχτα όμως και γαλήνη γεμάτα· θάλασσα σωστή, όσο θέλεις βαθειά, μα αυτή την ώρα ατάραγη κι ακυμάτιστη. Δε

βλέπει ψυχή πουθενά! Της ήρθε όρεξη να πλαγιάση απάνω σε μερικά κιτρινόφυλλα που θάρρειες πρόλαβαν και πέσανε, να της δώσουνε στρώμα πιο ταιριαστό. Τα πιώτερα φύλλα γλυκόπαιζαν ακόμα τόνα με τάλλο απάνω στους κλώνους. Πλάγιασε η Ασήμω ανάστηθα και ξέννοιαστα, και κοίταζε την ολοπράσινη στέγωσή της, αναγυρισμένα τα δυο της μπράτσα ζερβόδεξα, και τα δάχτυλα μπλεγμένα απάνω στην αναμαλλιασμένη κορφή της. Τήραγε τα φύλλα που σάλευαν και που σαλεύοντας άφιναν κάθε λίγο και ξεγλιστρούσαν απ' ανάμεσά τους αχτίδες που αστράφτανε στα μισοκλεισμένα της μάτια σαν πρώτου νερού διαμάντια. Μα μ' όρεξη ακόμη πιο παιχνιδιάρικη κοίταζ' ένα τσαμπάκι σταφύλι, μέρος φαγωμένο από κοτσύφους ή από σφήγγες, μέρος κιτρινόφεγγο και κατάλαμπρο, που το φύλαγε διαφεντεμένο από κλέφτες ή εργάτες μήνες και μήνες μεγάλη κληματαριά, της καστανιάς εκείνης αχώριστη κι αγκαλιαστή φιλενάδα. Το λόγιαζε τορεχτικό το τσαμπί και στα χείλη της χόρευαν αμίλητες χάρες, κρυφοί αντίλαλοι της καρδιάς. Ήσυχος είταν και σιγανός, μα βαθύς κι ο ανασασμός της.

Παράξενη την είπα και μαγικιά τότες που έπαιρνε τον κατήφορο βεργολυγερή και γοργοπόδαρη. Μα τα πιο αξετίμωτα μάγια της, κρυμμένα εκείνη την ώρα στα φυλλοκάρδια της μέσα, δεν ταγνάντευες τότες σαν τώρα, που λες και τάβγαζε και σα στολίδια τα ξετύλιγε και τα γλυκοκαμάρωνε.

Πολλά, θα μου πης, τα τόσα παινέδια για μια μαζώχτρα. Το σκαρί της όμως δεν ήταν από μαζώχτρες. Εκεί καταστάλαξε, μα πούθε ξεκίνησε, ένας θεός το κατέχει. Α με πολυσφίξης, θα σου αποκριθώ πως ξεκίνησε από λαμπρότερων αιώνων αγκάλες, από τα μακαρισμένα τα χρόνια που οι αθάνατοί μας τεχνίτες βρίσκανε πρότυπα όπου κι αν πρωτογύρευαν. Και τάχα τι παράξενο να κατέβαινε από τα δοξασμένα εκείνα τα ύψη; Όλα τα είχε της Ελληνικής ομορφιάς, εξόν το κατιτίς εκείνο που είναι της σκλαβιάς κι όχι της λευτεριάς, της ψυχής κι όχι της μορφής, μα έχει δεν έχει θανέβη και στη μορφή, και πότε σ' όλη την όψη μας περιχιέται, πότε δυο τρία της μέρη διαλέγει και φωλιάζει εκεί μέσα. Από την πανώρια εκείνη τη μαζώχτρα διάλεξε τα ψιλούτσικα τα χείλη, το σαγώνι το μυτερό, τα παράπηχτα φρύδια.

Άραγες θαποκοιμούνταν εκεί και θα ονειρευότανε σταλήθεια; Άραγες θα σηκώνουνταν αμέσως και θα ξαναπήγαινε στην αγγαρειά της; Ποιος το ξέρει. Συνέβηκε όμως κάτι που την ξάφνισε απάνω στο γλυκονείριασμά της.

2

Την ώρα ίσια ίσια που η Ασήμω χωνότανε μέσα στα μεσημεριανά κατατόπια της, ξεκινούσε κι ο Πανάγος από το σπίτι να ρίξει μια ματιά στις δουλειές του. Το χωριό, καθώς ίδαμε, δεν ήταν και πολύ μακριά. Πήρε το μονοπάτι και

πότε διαβαίνοντας από βάτους ανάμεσα, πότε από θυμάρια κι από ρίγανες, πότε πάλε πηδώντας λιθάρια ξερά και γυμνά, ζυγώνει τα λιοφυτεμένα βουνόπλαγα. Δεν άργησε να βρεθή στα δικά του τα δέντρα. Ανεβοκατέβαινε, σεριάνιζε, κι απολογάριαζε τα μαξούλια του.

Άλλο άγαλμα πάλε αυτός. Ως εικοσιτριώ χρονών παλληκάρι. Εσείς, που τα μετράτε με το διαβήτη, κοπιάστε να του βρήτε ψεγάδι στο πρόσωπο το μαυριδερό, στο κυπαρισσένιο κορμί, στη δαχτυλιδένια τη μέση. Μονομιάς θα το δήτε, πως ο ίδιος ο μάστορης που έπλασε της Ασήμωσ την ομορφιά, έχυσε και του Πανάγου τη χάρη. Μα του Πανάγου με κάτι πιώτερη γνωρισιά. Την ομορφιά την περέχυνε κάποια σα μελαχολία, σα σοβαρότη, που έλειπε ολότελα από της μαζώχτρας την όψη. Έπειτα χείλη πιο παχουλούτσικα, σαγώνι πιο στρογγυλωτό. Το μουστάκι του πάλε, το καστανό, το ψιλόχνουδο, το πηχτουλό, σου παρουσίαζε αντροσύνη και ζεστασιά, που τα ψιλογραμμένα τα φρύδια δεν τηνε δείχνανε. Όσο για τα μαύρα του μάτια, τα στοχαστικά και τα γοργοκίνητα, τέλος δεν είχε η λυπητερή διαφανάδα τους. Με το Κρητικό το μαυρομάντιλο τυλιγμένο περίγυρα στην κορφή του, δεν τα πολυστερούσουνα τα σγουρά του. Στερούσουν όμως, αν τύχαινε κ' ήθελες μάθημα τέχνης από το φυσικό, στερούσουν τα σκέλια, κρυμμένα καθώς ήταν μες στα μακριά τα στιβάνια.

Στέκετ' ομπρός στο μισόγεμο το σακκούλι ο Πανάγος.

Γνωρίζοντας τις συνήθειες της λυγερής, το μαντεύει κατά που τράβηξε, και τηράει μαριόλικά προς τα κάτω. Η ώρα το είχε; της ηλικίας είχαν; της μοίρας του; Αναπόφευγη λαχτάρα τονε συνεπαίρνει να κινήση και να βρη την κοπέλλα. Ίσως και λιγουλή περιέργεια. Τράβηξε τον κάτω το δρόμο δίχως δεύτερη συλλογή. Άμα ζύγωσε τη δασωμένη κοιλάδα, άρχισε κι αλαφροπάταγε σα να κυνηγούσε περδίκι, τηρώντας από παντού. Την είδε δεν την είδε, και χώθηκε πίσωθε χοντρόκορμης καστανιάς. Είταν ό,τι τέλειωνε το ψωμί της. Στέκουνταν ασάλευτος, ανάσαστος, τα μάτια στηλωμένα απάνω της, μισανοιγμένα τα γελαζούμενα χείλη του, ως είκοσι βήματα μακριά. Δεν του ξέφυγε μήτ' ένα της κίνημα. Όλα τα είδε, ταποκαμάρωσε, τάννοιωσε. Ίδρος ψιλός τον περέχυνε τότες που η Ασήμω κοίταζε το σταφύλι. Σύφλογη λαχτάρα τον περιτύλιξε και του στέγνωνε το λαρύγγι. Από στοχαζούμενος εργάτης του κόσμου έγεινε μονομιάς ο Πανάγος αχαλίνωτος ποιητής, παιχνίδι της φαντασίας. Μήτε τονειρεύουνταν, πρι να ξεκινήση από το σπίτι του, τέτοιο απερίμενο απάντημα. Νοικοκύρης συσταζούμενος καθώς είτανε, μ' αδέρφια και με φαμελιά καλονόματη στο χωριό του, άλλη έννοια δεν είχε ως την ώρα παρά τις ελιές του και το τουφέκι του.

Από τη στιγμή όμως που πήγε και βρήκε το χτήμα του έρημο, γύρω τριγύρω μήτε ψυχή, κι ως τόσο ο κόσμος γεμάτος ζωή κι ομορφιά, γεμάτος χίλια δυο μάγια που η

φύση τα στένει να ξυπνήση τη νιότη και να της θυμίση πως την κρατάει αιώνια της σκλάβα, κάτι σαν τρέλλα τον άδραξε τον Πανάγο και τον κατρακύλησε τον κατήφορο. Το γνώριζε πως άλλη μαζώχτρα δεν έμνησκε τώρα παρά την Ασήμω. Τα γνώριζε τα κρύφια της καταπότια. Την ήξερε την Ασήμω από παιδί. Θα πης, μια και βγήκανε στον κόσμο, άλλαξαν κ' οι δρόμοι τους πια. Ο Πανάγος με την παρέα του, η Ασήμω με τις μαζώχτρες της. Κάθε όμως φορά που τόβρισκε βολικό η Ασήμω, μα στο μάζωμα είτανε, μα στο χωριό, μα στο πανηγύρι, του κρυφοπέταγε φλογερές ματιές. Το σκαρί της, το αίμα της, η ψυχή της όλη, αρχοντόπουλο γύρευε. Και ποιος τον ξεπερνούσε τον Πανάγο στην αρχοντιά και στη λεβεντιά; Καμώνουνταν τον κουτό ο γνωστικός ο Πανάγος, είχε αλήθεια. Μα δεν μπορούσε και να μην τα βλέπη, να μην τα νοιώθη. Κ' έτσι ήρθε ώρα και πλημμύρισαν την καρδιά του, και ξεχείλισαν, κ' έπνιξαν το λογισμό του οι μελετημένες εκείνες οι μαριολιές της.

Και να καταλάβης πως ο Πανάγος δεν το σκόπευε να το ρίξη σε τέτοιο γλέντι, να μπλέξη σε βρόχια κρύφιας αγάπης, μα ας είτανε και προς ώρας, – νά που δε νοιάστηκε να παραγγείλη να μην αφήσουνε το λαγωνικό του και ξεπορτίση και τρέξη κατόπι του. Παρ' άμα γύρισε το σκυλί από τις γειτονικές του περιοδίες, και δεν βρήκε τον αφέντη του σπίτι, πήρε το μονοπάτι κι αυτός, και πρι ναποτραβήξη, ας είταν και μια φορά, την ξεκρεμασμένη του

γλώσσα, σκύβε σκύβε και μύριζε μύριζε βρέθηκε μέσα στα λιόδεντρα. Από κει πάλε μια και δυο και στις καστανιές. Και πρι να τον πάρη του Πανάγου το μάτι, κοντοστέκεται ο Πιστός ως δέκα βήματα δεξιά του, ακκουμπάει στα πιασμένα του μια στιγμή, τινάζει αστραπές από τα ολόξυπνα μάτια του, και δεσ του ένα ολόχαρο αλήχτισμα. Ολόρθη αμέσως από τη μια η ξαφνισμένη η Ασήμω, ξύλο μονάχο από την άλλη ο Πανάγος! Κοιταχτήκανε κατάματα μια στιγμή.

– Με ξίππασες, καημένε, του κάνει η Ασήμω, συμμαζεύνοντας τα τσακισμένα της φορέματα και μαλλιά.

– Τι τήραες εκεί απάνω; της λέει ο Πανάγος, και στο πρόσωπό του συνανταμώνουνταν το χαμόγελο της αγάπης με το κοκκίνισμα της ντροπής.

– Το σταφύλι, απολογιέται η μαζώχτρα, και χαμηλώνει τα μάτια.

– Το σταφύλι λαχτάρησες; της ξαναλέει ζυγώνοντας, καθώς πηδούσε ο σκύλος στα γόνατά του λαχανιασμένος. Εγώ να σου το κατεβάσω το σταφύλι.

Αποθέτει χάμω το τουφέκι, κι ώσπου να γυρίσης να 'δης, βρέθηκε στο δέντρο απάνω. Κόβει το σταφύλι, και το πετάει στην ανοιγμένη ποδιά της.

– Δε σκορπίστηκαν οι ρώγες, φωνάζει η μαζώχτρα αποκάτω, κρατώντας στο χέρι το κεχλιμπαρένιο τσαμπί αψηλά, αψηλά, και με ξέθαρρο γέλοιο δείχνοντας ταψεγάδιαστα δόντια της.

Σαν κατέβηκε ο Πανάγος, δεν είταν πια και πολύ θολωμένος ο νους του· δεν απορούσε τι να κάμη και τι να πη· παρά εκεί που το κράταγε αυτή ακόμα το τσαμπί και το γλυκοκοίταζε, σκύβει να φιλήση το χνουδάτο της μάγουλο. Έβαλε τον αγκώνα της η Ασήμω, σα να τον αποσπρώξη. Πιάνει τότες εκείνος το χέρι της και το γλυκοσφίγγει. Αυτό το γλυκοσφίξιμο, αυτή η αμίλητη η προξενειά της κρύφιας αγάπης, τάκαμε όλα τα γνωστικά του συστήματα, όλους τους σοβαρούς λογισμούς του και τις νοικοκυρεμένες ξαποφασιές του – όλα φωτιά και φλόγα τα γύρισε. Μέθησε ο Πανάγος κακό μεθήσι. Όσο για την Ασήμω, μεθησμένη καθώς είταν τώρα και χρόνια, και μεθήσι ακόμα πιο σημαντικώτερο, της φιλοδοξίας και της μεγαλωσιάς, φόβο δεν είχε πια τώρα. Αφήκε δίχως την παραμικρή συμμάζεψη τολόξεστό της αίμα και πήρε βράση και βράση. Τονε δαιμόνιζε ο φλογερός ο ανασασμός της, τα ολοκόκκινα μάγουλα, τα σύννυγρα μάτια. Δολώματα όλα λογαριασμένα με τετραπέρατη τέχνη, μα όχι και με το ζόρι φερμένα. Όση γνωρισιά κι απόφαση απομέσα, άλλη τόση γλύκα και τρυφερωσύνη απέξω. Στεκότανε σα μεγαλογυναίκα μα την αλήθεια, με λογισμούς ανώτερους και πιο ξεδιαλισμένους από κοινής μαζώχτρας. Δεν τον κοίταγε τώρα κατάματα, παρά χάμου πάλε οι ματιές της. Ίσως και διαλογίζονταν ακόμα τόνειρο της ζωής της, πώς να το πετύχη καλλίτερα. Ως τόσο το χέρι της τάφινε πάντα στου λεβέντη το χέρι. Μισακκούμπησε τέλος στον ώμο του και το συλλογισμένο

κεφάλι της. Αυτό σα να τον ξύπνησε τον Πανάγο. Σα να συνέφερε μια στιγμή. Μα ό,τι έκαμε να συμμαζευτή, να κι αρχίζει ο σκύλος, που χοροπηδούσε ως την ώρα τριγύρω τους, και γλείφει τάλλο της το χεράκι, που κράταγε το τσαμπί· λες κ' ήρθαν όλα και τη βοηθήσανε την Ασήμω. Δεν έσωνε πια του Πανάγου η γνώση να τα χαλάση τα μάγια της. Θέλοντας μη θέλοντας άπλωσε κ' έβαλε τα δυο του χέρια γύρω στο μαλακό της λαιμό. Τον ξαναείδε τότες και κείνη κατάματα με μάτια που κολυμπούσανε στην αγάπη.

– Θα με πάρης; τονε ρωτάει σιγά σιγά.

– Ακούς εκεί; και πώς όχι, πουλί μου; Μηγαρής δεν τους ξέρουμε τους γονιούς σου; Ένα μετά μας είταν και κείνοι.

– Άλλο τώρα δε θέλω, αυτό μου σώνει. Πάρ' το εσύ το τσαμπί. Τι δε σου αξίζει εσένα!

Και του τόβαζε στο στόμα του ρώγα ρώγα, και τον γλυκοκοίταζε καθώς μάννα γλυκοκοιτάζει το μονάκριβό της βυζάνοντάς το.

Πέρασε κάμποση ώρα. Σήμαινε ο Σπερνός κι ο Πανάγος με την Ασήμω ξανανεβαίνανε στο χτήμα, αρραβωνιασμένοι ανάμεσά τους.

3

Είταν πια βράδυ βράδυ σα γύριζε η Ασήμω στο φτωχικό της, όξω κι όξω του χωριού δίπλα σε θολή ρεματιά, – καταδεχάμενος τόπος για γουρουνάκια, για χήνες και

για ορνίθια. Την ήρε τη θεία της και συμμαζώνει τη φτερουγιστή φαμελιά της, να καταλαγιάσουνε πρι να σκοτεινιάση. Στέκουνταν καταμεσής χωραφιού και τα φώναζε, το κάθε είδος στη γλώσσα του, – τα έρμα της, καθώς τάλεγε.

– Έλα, έλα και θα σου πω, της κράζει η Ασήμω. Άφινέ τα τά κοτόπουλα κ' έρχονται μοναχά τους. Έλα, και θα το δης το πουλί που σου φέρνω.

Ζυγώνει σιγοπερπατώντας η σκυφή γριούλα, και της λέει.

– Τι 'ναι μαθές αυτά που γυρεύεις πάλε να μου πουλήσης στα γεράματά μου; Πώς γίνεται και δε μούφερες μαθές ξύλα απόψε; Τα γόνατά μου κοπήκανε μάζευε μάζευε κούτσουρα.

– Να παράδες, που τη γρίνα δεν μπορείς να τη ξεχάσης και μια βραδιά. Τρέχα και πες κανενός να σου φέρη. Τι με λογιάζεις έτσι; δεν τάκλεψα· το μεροδούλι μου είνε.

– Το μεροδούλι σου; κι αμέ ύστερα; ανακράζει η γριά τρεμάμενη και σαν πλαντασμένη.

– Ύστερα; Έχει ο Θεός και για ύστερα. Ως από βδομάδα μπορεί να είμαι και νύφη. Και τότες πια λέω του γαμπρού και σου φτιάνει και σένα φουστάνι, που πας να μείνης.

– Έλα στο νου σου, κορίτσι μου! Σαββάτο βράδυ κιόλας. Και σταυροκοπιέται.

– Δε σ' απογελώ, κ' έννοια σου. Λωλή δεν είμαι. Το είπα, το ξανάειπα, πως θα γίνη, κ' έγινε. Και μ' αρχοντόπουλο, όχι παίξε γέλασε. Τον Πανάγο, θεία, τον Πανάγο!

Και χτυπούσε τον ένα γρόθο απάνω στον άλλο, τάχα να δείξει πως πέρασε το θέλημά της.

Φαινότανε σα Μαινάδα, σαν τρελλή Αφροδίτη, με τέτοια ομορφιά και με τέτοια φερσίματα, σαν έβγαλε τα στιβάνια της, και στεκάμενη γυμνόποδη και γυμναστράγαλη, ξεμάλλιαγη και δρώμενη ακόμ' από τη ζεστασιά, λαλούσε της θειας της αυτά τα λόγια με μάτια ορθάνοιχτα και με σαν παλληκαρίσια κορμοστασιά.

Όλη εκείνη τη βραδινή την πέρασε η θεια Πασκαλιά στης γειτονιάς τα κατώφλια. Όχι και πως πολυπήγαιν' εκεί, γιατί όντας λιγάκι ξεμωραμένη την πείραζαν, κ' έτσι την απόφευγε την πολλή συντροφιά. Απόψε όμως άλλο πράμα. Πήγε και παραπήγε. Δος του ψαλίδισμα η γλώσσα της για το ριζικό της ανιψιάς της. Έτρεξαν και μερικές να τηνε συχαρούν την Ασήμω. Απομείνανε θα πης· δίχως ξύλα, απομείνανε και δίχως κάτι ψόνια για την αποταχινή. Μα δε χαλνούσε κι ο κόσμος με δαύτα. Έτσι λέγανε μια μια οι γειτόνισσες, και τους φέρνανε δανεικά. Ως και ψωμί δανεικό τους κουβάλησαν.

Κομπόδεμα λοιπόν η μαζώχτρα η Ασήμω, κομπόδεμα η θεια της η

Πασκαλιά, κομπόδεμα κ' οι γειτόνοι.

Την Κεριακή η Ασήμω την πέρασε, σα δεν πετιούνταν καμιά να τηνε δη και να τη μακαρίση, βγάζοντας κι αραδιάζοντας όσα προικιά τα είχε από χρόνια θησαυρισμένα, και μετρώντας τα και

ψάχνοντάς τα. Σεντόνια βαμπακομέταξα νυφικά, παπλώματα μυριόπλουμα και μυριοκόλλητα, μαντιλάκια στο μάγκανο χρυσοκεντημένα, κάλτσες λευκοβάμπακες, καπνοσακκούλες μετάξι πλεγμένες πολυχρωμάτιστες, ζώνες, πουκάμισα μπιμπλωτά, φαρδομάνικα και φαρδόλαιμα, βρακοζώνες αντρίκιες και γυναικίσιες, άλλα για λόγου της, άλλα για το γαμπρό και για τους συμπεθέρους, – τι δεν έκρυβε το προικοσεντούκι της φτωχής, μα νοικοκυρεμένης Ασήμωσ. Τάνοιγε, τάπλωνε, τάβλεπε, τα ξανάβλεπε, τα ξαναδίπλωνε, ταπόθετε πάλε σαν άγια λείψανα μέσ' στο σεντούκι, και φορεμένη καθώς είτανε σήμερα τασπροκάθαρα κεριακάτικα της, λουσμένη κι όσο γίνεται στολισμένη, άξιζε να την κοιτάζη άνθρωπος με τις ώρες, άφησε πια την περίλαμπρη ομορφιά της, μα για ταναγάλλιασμα εκείνο που αλαφροπέταγε απάνω στο περήφανο πρόσωπό της, που αλήθεψε το χαδεμένο της όνειρο. Και κάθε φορά που τα δίπλωνε τα μοσκομυρισμένα συγύρια της και τα ξαναστοίβαζε, κοντοστέκουνταν και λίγο και συλλογιότανε το τι ερωτιάρικα λόγια θα του ξαναπή αύριο του καλού της σαν τον ανταμώση το βράδυ καταπώς συμφωνήσανε, και ποια μέρα θα βάλουνε κιόλας για τον καθαυτό τον αρραβώνα, που πρέπει να τελεστή κι αυτός με την τάξη του, να την αναγνωρίσουνε νύφη τους κ' οι συμπεθέροι.

Στην εκκλησιά πάλε εκείνη την πρωινή, που από τον όρθρο πήγε και στάθηκε η θεια Πασκαλιά στο στασίδι

της, μεγάλο και πολύ σούσουρο ταπολείτουργο. Μα και στη λειτουργιά απάνω κάτι μурμουρητά κρυφοδιάβηκαν από δω κι από κει, κι ώσπου να πη ο Παπά Χαράλαμπος το στερνό στερνό του Αμήν, τόξερε όλη η εκκλησιά, γυναίκες, άντρες, ψαλτάδες, ίσως κι ο ίδιος ο Παπάς, πως ο Πανάγος κ' η Ασήμω τα ψήσανε.

Σαν κατέβηκαν οι άντρες στο καφενείο να πιουν τον καφέ τους, ήρθε δεν ήρθε ο Πανάγος με το μικρό του αδερφό το Γιάνη, και τραβάει το σκαμνί του κοντά τους ένας λεβέντης κάτι πιο μεγαλήτερος από τον Πανάγο, το ίδιο το σουσούμι απάνω κάτω, μα σαν πιο ξανθουλός, πιο ανοιχτόκαρδος, πιο γελαζούμενος· ίσως και λιγάκι πιο παχουλός.

– Είνε αλήθεια αυτά που ακούγω; σκύβει και κρυφορωτάει τον Πανάγο.

– Τι άκουσες;

– Να πως η Ασήμω της θεια Πασκαλιάς λέει..

Κάμνει αμέσως το σταυρό του περίλυπα χαμογελώντας ο Πανάγος, και,

– Να μην το πη κανείς πως έχει και τίποτις από τον κόσμο κρυφό, απολογιέται του αξαδέρφου του τού Μιχάλη. Μα στάσου δα, βλογημένε, να προλάβω και να σε ρωτήξω τη γνώμη σου πρώτα.

Ο Πανάγος κι ο Μιχάλης είχαν πρώτ' αξαδέρφια συγγένεια, μα στην αγάπη και στην ξεφαντωσιά πιώτερο παρ' αδέρφια. Τίποτις δεν καταπιάνουνταν ο ένας, δίχως να το πρωτοπή του άλλουνού. Κατάντησε να τους λένε τους

δυο τους «διπλάρια», ή κάτι τέτοιο. Όπου ο ένας, εκεί κι ο άλλος, μα γλέντι είτανε, μα κυνήγι, πόλεμος, σκοτωμός. Αχώριστοι σ' όλα τους.

Κάθισε, και πίνοντας τον καφέ του, του αποξήγησε τη δουλειά, ο Πανάγος, άκρες μέσες, μιλώντας του χαμηλόφωνα πάντα.

– Πιάστηκα στα βρόχια της, ξαναείπε, τι τα θες. Α βγης έξω και πης του ήλιου πως δεν καψώνει, πες μου και μένα πως η καρδιά μου είναι πέτρα ομπρός στην ομορφιά της.

– Μωρέ τι πέτρα και τι ξεπέτρα, που ο κόσμος σ' έχει κιόλας αρρεβωνιασμένο, κι ακόμα πιώτερο. Τηνε γλυκοφίλησες, λέει, απανωτά, και σέκαμε, λέει, και σκαρφάλωσες μια θεόρατη καστανιά σα νυφίτσα να της κόψης ένα τσαμπί, κ' ύστερα, λέει.

– Σήκω, σήκω να πάμε σπίτι σου, και σου τα λέω. Δεν αξίζει εδώ.

Κοίταξε πως αντιάζονται όλοι τους.

Σηκώθηκαν οι τρεις τους, κ' ίσια στου Μιχάλη το σπίτι. Η Μιχάλainer, ό,τι γύρισε κι αυτή από τη λειτουργιά. Έβγαξε τη σκέπη της και την απόθετε απάνω σε σεντούκια μαζί με το μαντιλάκι της, και ταντίδωρο μέσα τυλιγμένο, για τη γριά τη μάννα της απάνω.

Λες και σαν ορθόκορμη κι αρματωμένη Αθηνά σταθηκε μπροστά στον Πανάγο άμα τον είδε κ' έμπαινε στο χαμώγι, και μετρώντας τον πατόκορφα με τα θεογάλανα εκείνα τα μάτια της, μόνο που δεν τον έτρωγε καθώς του φώναζε

η αρχοντική, η ασπρόδερμη κ' η φεγγαροπρόσωπη η Μιχάλainer.

– Τι 'ναι μαθές αυτά που αντιλαλήξανε πάλε μέσα στον κόσμο! Δεν είναι καμώματ' αυτά, και να λείψης. Ρεζίλι μαθές πολεμάς να μας κάμης!

Τούκοψε μονομιάς τον ανασασμό σαν άνεμος η χολοβρασμένη η Μιχάλainer. Κι όχι πως είταν ο Πανάγος από κείνους που τους συνεπαίρνει μιας γυναίκας φωνοκόπι, ας είνε και της ανοιχτομίλητης της Μιχάλainer. Μα καθώς είδαμε, ο Πανάγος είτανε δυο λογιώ. Δυο μεριές τις είχε. Τη μια, γνώση, ζύγισμα, στοχασιά. Την άλλη, ίσως την πιο μικρότερη, φωτιά κι αγάπη και πάθος. Από την ώρα που χωρίστηκε από την Ασήμω ο Πανάγος, άρχιζε η γνωστική η μεριά και δούλευε, όλο δούλευε μες στα κατάβαθα του λογισμού του. Σαράκι τον έτρωγε· και τι σαράκι; τρυπάνι και τον διαπερνούσε το νου του. Ησυχία δεν του άφινε η γνώση. Τόσο, που τη νύχτα εκείνη – ακοίμητη νύχτα – αναπετάχτηκε μιαν ώρα από το κρεβάτι, έκαμε ένα τσιγάρο, και πίνοντας το ανάκραζε ολομόναχος – Μωρέ στο διάβολο, και να γεννιούνται μπούφος!

Όσα τούψελνε αυτή την πρωινή η Μιχάλainer, κι ακόμη πιο χερότερα, τα είχε πωμένα ο ίδιος του εαυτού του χίλιες φορές αποβραδής κι απονυχτίς. Με τι συνείδηση τώρα και με τι δυνατογνωμιά να της εναντιωθή της μανιασμένης του αξαδέρφης.

Ο Μιχάλης καθώς κι ο Γιάννης σωπαίνανε. Τόξεραν πως

σε καλού δικηγόρου χέρια βρίσκονταν η δουλειά τους.

– Είναι καλή αυτή για τη ράχη του, μουρμούριζε ο Μιχάλης κάτω από το ξανθουλό του μουστάκι.

Στεκότανε σαν παιδί φταιξιάρικο ο Πανάγος.

– Άλλοι μας, κι άλλοι μας! Ξεφώνιζε η Μιχάλαινα, σέρνοντας τα κόκκινα μάγουλά της με τα δυο της χέρια. Που θα βάλουμε στα σπιτικά μας και την ψυχοπαίδα της γουρουνούς!

– Σώνει σου, Βασιλική, γυρίζει και της κάνει ο Πανάγος. Μωρό παιδί δεν είμαι, να με σκιάζης δα και με τέτοιες κοροϊδίες. Κι από μένα καλλίτερα το ξέρεις πούθε έρχεται η Ασήμω.

– Ναι. Σάματις δεν τη γλυκόβλεπαν οι Τούρκοι τη μάννα της! Ας τα Πανάγο, ας τα! Όσο τα σκαλίζης.. ας τα, σου λέω.

Κι άπλωσε το χέρι της και ξαναπήρε το μαντίλι από τη σεντούκα, να δώση δουλειά στα ταραγμένα της νεύρα.

– Μα αν της τόταξα; Ξαναλέει ο Πανάγος με καρδιοχτύπι, σα νάρριχνε τη στερνή του την τουφεκιά.

– Και τι μ' αυτό; γυρίζει και του κραίνει η Μιχάλαινα με σουφρωμένα φρύδια και με χείλη που στάζανε φαρμάκι.

– Και τι μ' αυτό; Μηγαρής τίμια σου φέρθηκε αυτή να σε μπλέξη στη βρακοζώνη της; Και δεν το κατέχω τάχα πως χρόνους και χρόνους σε παραμόνευε να σε πιάση, κ' είχε δεν είχε το κατάφερε να σε κωλοσύρη εχτές εκεί κάτω σαν πεινασμένο γατί;

Μείνανε μερική ώρα όλοι τους αμίλητοι, όλοι στεκάμενοι

ο ένας αντίκρυ του άλλου, μες στο χαμώγι. Κι ότι σάλευε ο Πανάγος τ' αχείλι του κάτι να πη, κάτι να μουρμουρίση, χτυπάει αποπάνω η γριά – είταν ανήμπορη αυτή κ' έμενε σπίτι – και φωνάζει πως να μην κρυώση ο καφές.

Ανέβηκαν, κι άλλαξαν ομιλία. Ελιές, μαζώματα, λαγούς, κάστανά, κυνήγι, Τούρκους, τουφεκιές, μπαλλοτές, κ' έτσι πέρασε κάμποση ώρα. Σάνε γύρισε μεσημέρι και σηκώθηκαν τα δυο ταδέρφια να κινήσουν κατά το σπίτι τους, τους ξεπροβόδωναν ο Μιχάλης κ' η γυναίκα του ως όξω από την πόρτα, και δος του πια τότε μουρμουρητά και χειρονομίες.

– Άφησέ με και τα βολέβω, ακούστηκε κ' έλεγε ο Πανάγος πηγαίνοντας.

4

Σαν έφεξε δευτέρα κι ο κόσμος ξεκινούσε να πάη στη δουλειά του, δεν περνούσε πια το δρόμο με το καλάθι η Ασήμω καθώς πάντα, να τραβήξη κατά τα δέντρα, νανταμώση συντρόφισσες, και να κόβουνε και να ράβουνε διαβαίνοντας. Αλλού ταξίδευε τώρα ο νους της. Έπρεπε τώρα να σκαρώση νοικοκεριό, να διαρμίση το σπιτικό της, να βαστάξη και κάποια θέση. Κομμάτι και το βαρύ, να την ψηφάη κι ο κόσμος. Σφαλιέται λοιπό μες στο καλύβι της, κι αρχινάει και ξεσκονίζει ανέμες, ρόκες, αδράχτια, μαγκάνους. Είχε κ' η γριούλα κάτι δικά της να νοιαστή.

Περνώντας κι αυτή καλή μαγείρισσα – και ποια νησιώτισσα δε γεννήθηκε με τη μασιά και με τη σκάρα στο χέρι! – αφίνει τα γουρουνάκια και τις όρνιθες στην τύχη τους, και καταπιάνεται τα πιο απόβαθα μυστήρια της παινεμένης της τέχνης. Ανοίγει τσίπες, τσακίζει αμύγδαλα, γουδοτριβεί κανέλλες και κόκκινες ζάχαρες – όλα για τα μπουρέκια και για τάλλα γλυκύσματα που θα χρειαστούνε όπου και να είνε. Πρόβαλαν και δυο τρεις άλλες γριές από τη γειτονιά, και της πρόσφεραν, άλλη συμβουλή, άλλη γνώμη, κι άλλη την καλή της ευκή, αν και κρυφотρώγονταν όλες τους κι από κάποια ζούλια, και σαν τύχαινε βολικό, χτυπούσαν και τα ρουθούνια τους μπεινοβγαίνοντας. Φανερά να το δείξουνε, δεν πολυταίριαζε. Έπειτα, ποιος τόξερε και τι καλό μπορούσε να τους κάμη καμιά μέρα η Ασήμω;

Μια από τις παντογνώστριες αυτές, ό,τι μίσηψε από της Ασήμω, ύστερ' από κάμποση ώρα κουβέντα το τι πρέπει να γίνεται και τι να μη γίνεται σαν αρραβωνιάζεται κορίτσι, να τηνε πάλε στο κατώφλι λαχανιασμένη, κομμένο το χρώμα της, την ποδιά της στα χέρια, σα να την κυνηγούσανε Τούρκοι.

– Μωρή τι έπαθες, που θεός να σέβρη, κράζει η Ασήμω απομέσα, εκεί που σκάλιζε τα κοριτσιίστικα σύνεργά της.

– Αμέ και τι να μην πάθω, κακόμοιρη, που έρχεται και μου λέει ο γέρο – Σταμάτης μου, ό,τι ανέβηκε από του Φώτη το καπελιό, πως είνε λέει όλα ψέματα, και δεν τόχει σκοπό ο αφέντης μας ο Πανάγος, μήτε το είχε ποτές του.

Ο Θεός να με βγάλη ψεύτρα, μα τάκουσε από μέρος που δεν έχει να πης, από τον αξάδερφό του τον κυρ Μιχάλη λέει τάκουσε. Ύστερα, λέει, κατέβηκε κι ο Πανάγος στο καπελιό, λέει, και του πάτησε ένα βρισίδι, λέει, του Σταμάτη μου που αποκότησε και τονε συχάρηκε, που δε μεταγίνεται, λέει. Μωρή και δε μου λες, μορφούλα μου, πως είσαι θεόλωλη και μας έφερες έτσι δα άνω κάτω δίχως λόγο στα καλά καθούμενα; Μωρή, και δεν τρέχεις στις ελιές σου, κακόσυρτη, και δεν αφίνεις τις ρόκες και τα προικιά, μην πάτε και ψοφήστε της πείνας, κ' εσύ κ' η θεια σου;

Και λέγοντάς τα αυτά μεγαλόφωνα η φοβερόγλωσση η γειτόνισσα κράταγε τις χέρες της ακκουμπησμένες απάνω στους γόφους της, πούλεγες και το μαντίλι της έρριχνε να πιάση γερή λογομάχητα, και να τις αποστομώσει μια και καλή και τις δυο, θεια κι ανιψιά. Κι όχι από κακογνωμιά κι από παράλογο πείσμα, παρά να ξεθυμάνη, που είχε κι αυτή κόρη για παντρεία, κι όχι γαμπρό, μα μήτε δαυλό, που λέει ο λόγος, δεν μπόρειε να της βρη.

Δεν έγινε η αποθυμιά της γειτόνισσας. Χύμιξε ολόχλωμη κι αμίλητη η Ασήμω, και με μια της σκουντιά σφάληξε την πόρτα κατάμπροστά της. Ξεφώνιζε η γειτόνισσα απέξω, μα τα ξεφωνητά της λίγο λίγο αδυνάτιζαν, καθώς έφευγε και πήγαινε. Έμεινε τότες η θεια κ' η ανιψιά μαρμαρωμένες, κοιτώντας η μια την άλληνα.

– Τρέχα να δης, αλήθεια είνε ή ψέματα, λέει η Ασήμω της θειας της προσεχτικά, σαν πολεμιστής που ακούγει

προδοσία και στέλνει υποταχτικό του να δη τι τρέχει.

Βγαίνει η γριά με το ραβδί της, τρομαγμένη και κακώς έχοντας. Δεν άργησε να γυρίση. Ήρθε ολότρεμη, δακρυσμένη, δεμένη η γλώσσα της, κ' έπεσε χάμου και στηθοδερνότανε σα μοιρολογίστρα. Μήτε λόγο η πλανταγμένη η Ασήμω. Σκυλοπνίγουνταν η ψυχή της μέσα σε λαβωμένης περηφάνειας φριχτή αγωνία. Μήτε φωνή, μήτ' αναστεναγμό δεν μπορούσε να βγάλη· παρ' αρπάζει τη μαγουλήκα της, το ρίχτει απάνω της, και πετιέται όξω. Γύρισε δεξιά κατά τη γειτονική την εξοχή, και πρι να τη μυριστή άνθρωπος χάθηκε μες σε ρουμάνια και πίσω από δέντρα.

Ανέβαινε τανηφορικά μονοπάτια σαν τη λωλή. Λες και στο κορφοβούνι γύρευε να σκαλώση, ναγναντέψη τον κόσμο περίγυρα, και να τονε φτύση με στόμα φαρμακωμένο. Τέτοια λύσσα έβραζε μέσα της.

Κι ως τόσο ποτές η Ασήμω δε φάνηκε ομορφότερη, τα μάτια της ποτές δε σπιθοβόλησαν πιο αστραφτερά από τη φοβερή εκείνη τη βραδινή. Διάβαινε χαμόδεντρα, πηδούσε λιθάρια, ανεβοκατέβαινε λακκωσιές, σκαρφάλωνε βράχους, σαν αγρίμι κυνηγημένο από τη φωλιά του, πούλεγες τρύπα γύρευε να γλυτώση. Ζυγώνει σε μέρος που ξάνοιγαν οι βράχοι εκεί απάνω, κ' έκαμναν είδος δώμα. Στέκοντας εκεί είχε τα τούρκικα τα σπίτια καταδεξά λίγο παρακάτου, τα τούρκικα τα λιόδεντρα πάνωθέ τους από την ίδια μεριά, ολόγυμνα καταρράχια και βοσκιές

πίσωθε, χαμόδεντρα πάλε και κουμαριές και θυμάρια κατά ταριστερά. Μέρος που το σύχναζαν οι βοσκοί, το σύχναζαν κι όσοι βγαίνανε στους λαγούς ή στο χορτομάζωμα. Απλωσιά χορτάρι καταμεσή στα κρεμαστά εκείνα τα βράχια, και μονοπάτι αποκάτου ως είκοσι πόδια βάθος. Κάθισε στο δώμα εκείνο απάνω μια στιγμή η Ασήμω, και τήραγε στα μακριά το κάτω χωριό, το χριστιανικό, κι άκουγε τα λαλητά που γεμίζουν τον αέρα σε κάθε χωριού γειτονιά, απ' άντρες κι από γυναίκες, από παιδιά κι από γέρους, από σκυλιά κι από λογής λογής ζώα και πετάμενα, κάθε βράδυ στο γέρμα του ήλιου και πρι να πάρη απόνυχτο. Κι απ' όλα το μεγαλύτερο το βουητό και το πιο ατέλειωτο φωνοκόπι τόβγαζαν οι γυναίκες που μαζεύουνταν κείνη την ώρα στη βρύση απέξω από το χωριό, να νεροκουβαλήσουν.

Δαιμονισμένα τσιρίγματα κι ακράτητα γέλοια έπαιρνε στα φτερούγια του ο αέρας και τα σκόρπαγε στις τέσσερες άκρες του κόσμου. Τάκουγε η Ασήμω, και θαρρώντας τα πως είταν του κόσμου η κατάκριση κ' η καταλαλιά για τη συφορά της, σπαράζονταν τα σηκώτια της, θόλωνε ο νους της, κ' έτσι της ερχότανε νανατιναχτή και να γκρεμιστή από την άκρη του βράχου, και μαζί με τα κόκκαλά της να σπάση κάθε της λαχτάρα και κάθ' ελπίδα μια και καλή. Κ' εκεί πάλε που συλλογιότανε τέτοια, πέφτει το μάτι της κατά τη λακκωματιά εκεί κάτω, τη λογιάζει ως την άλλη της άκρη, κατά την πέρα μεριά του χωριού, και τηρώντας τις θεόρατες δεντροκορφές που τη σκέπαζαν, ανιστόρησε άξαφνα το

προχτεσινό της αντάμωμα, και της ήρθε απαρηγόρητο κλάμα. Σα να τάβρισκε ως τόσο παιδακίσια τα δάκρια σε τέτοια σκληρή συφορά.

Τα σφουγγίζει μάνι μάνι με την ποδιά της, και μπαίνει σε βαθεια συλλογή. Αμίλητη, ανάκουγη, ασάλευτη, και μήτε ανασασμό. Κ' εκεί που κάθουνταν έτσι, αθώρητη κι αγνώριστη ζουγραφιά, ακούγει ποδοβολητό αποκάτω. Κάμνει πως σκύβει, και βλέπει δυο λεβέντηδες κι ανεβαίνουν το μονοπάτι, τα τουφέκια στον ώμο. Είταν ο αδερφός του Πανάγου ο Γιάνης κι ο αξάδερφός του ο Μιχάλης. Βγαίνανε στους λαγούς. Αποσταμένοι κ' οι δυο τους με τον ανήφορο, ανεβαίνανε σιγανά σιγανά. Δύο τρεις στιγμές ακόμα, κι αντιδιαβαίνει και τρίτος. Είταν ο Πανάγος. Ίσια ίσια την ώρα που συμφώνησε νανταμώση την Ασήμω στην πέρα τη μεριά του χωριού, κατά το χτήμα του. Φριχτή ανατριχίλα την έπιασε τη λυσσασμένη μαζώχτρα. Της ήρθε ναρπάξη λιθάρι και να το κατρακυλήσει καταπάνω του. Αποτραβιέται δυο βήματα παραπίσω, μην τύχη και τηνε δη. Έτσι, σα να το σκόπευε κιόλας. Πέρασε ως τόσο ο Πανάγος άβλαβος κι άγκιχτος, κ' έμεινε η Ασήμω στεκάμενη ακόμη στ' απλάδι σαν παραλογιασμένη, σαν υπνοβάτρα που έννοιωθε και δεν έννοιωθε. Υπνοβάτρα που κάποιου φοβερού βραχνά προσταγή λες κι άκουγε μες στον παραδαρμένο της νου. Κάτι που καταντούσε στιγμή με τη στιγμή από υπνοφαντασιά στοχασμός, κι από στοχασμός μελετημένη απόφαση. Να τον παιδέψη με

τρόπο χίλιες φορές πιο σκληρότερο από 'να παλιολίθαρνα του κρυφοχύση στα σπλάχνα του αρρώστια αγιάτρευτη, στρίγλα να γίνη και να γεμίση το σπιτικό του ρήμαξη και θανατικό, κι όχι με δυσκολόβρητα βότανα και μαμούνια, παρά με μόνο το φοβερό φαρμάκι της γλώσσας της.

Έφεγγε πια τώρα στο μέτωπό της κάποια παρηγοριά. Σαν αχτίδα της κατέβηκε από κόσμους μυστικούς και τη μέρεψε. Δεν ψυχοπονούσε πια η Ασήμω. Όχι δα και πως γιατρεύτηκε μια και καλή ο βαθυρρίζωτος πόνος της, μα σκάλιζε σκάλιζε μες στα πικραμμένα της φυλλοκάρδια, βρήκε κι έβγαλε αξετίμωτο βάλαμο, την εγδίκηση, τη γυναικίσια την εγδίκηση, που τύφλα νάχη μπροστά της το πιο φαρμακωμένο χαντζάρι ή το πιο αλάθευτο βόλι.

Φείδι πια τώρα ωριόπλουμο και μυριολύγιστο το κορμί της, τίγρη το μάτι της, μάγισσα το πονηρό της χαμόγελο, νυχτονεράιδα το σύνολό της, καθώς ροβόλαγε πίσω κατά το χωριό.

Βρέθηκε στη γειτονιά της ό,τι σκοτείνιαζε. Όλες γυρισμένες και μαζωμένες στις θύρες τους νακούσουνε τα μαντάτα, να πουν το κοντό τους και το μακρύ τους απάνω σε καθετίς, ως και για τα μελλούμενα του νησιού.

Σώπασαν όλες και κρυφοχαμογελούσανε βλέποντας η μια την άλλη μαριόλικά, καθώς είδαν την Ασήμω κι αντιδιάβαινε. Εκείνη όμως, ταυτί της τώρα δεν έδρωνε. Ένα μαζί τους έτοιμη να παραβγή κ' η Ασήμω στα ξεφωνητά και στα γέλοια.

– Μπα! Τάχατες πρωταπριλιάτικη μας την έπαιζες χειμωνιάτικο τις προάλλες, και μας βγαίνεις έτσι ξένοιαστη τώρα, σα να μην έγινε τίποτις; της λέει μια από τις πιο γνώριμές της.

– Μωρή, και δεν το χαίρεσαι που πήγαινα να πιαστώ απατή μου στα βρόχια του, παρά φοβήθηκες μην τύχη και γελάστηκες; σκύβει και της λέει της φιλενάδας εκεί που καθότανε με δυο άλλες στο κατώφλι της πόρτας της ανακούρκουδα, καταπώς κάμνουν οι χωριανές. – Μου γλυκομίλησε ο άνομος, και το πήρα κομπόδεμα σαν άμυναλη που είμουνα, και σα να μην το είχα μυρισμένο κι από τα πριν πως αυτός τάχει ψημένα με τη Μιχάλαινα χρόνους και χρόνους τώρα, από τότες που είτανε να την πάρη γυναίκα του και χάλασε ο αρρεβώνας, εξαιτίας που είταν ανήλικος, που να μην τόσωνε να χρονιάση.

– Χριστέ και Παναγιά μου! φωνάζουν κ' οι τρεις τους.

– Χριστέ και Παναγιά μου! ανασηκώνεται και μεταφωνάζει η μια τους, η παχύτερη, η αψηλότερη, κ' η πιο αθυρόστομη της παρέας. – Τώρα τα νοιώθω τα τόσα και τόσα που πήρε το μάτι μου και σήμερα μαθές που τους είδα πάλι με του ήλιου τανάβλεμμα όξω από το χωριό κατά του Πανάγου τα δέντρα, πρι να κατέβουν οι μαζώχτρες. Ο Θεός να φυλάη τις κοπελλιές μας από τέτοιους!

Το καινούριο αυτό το σούσουρο, το μεγαλύτερο, τόφαγε μονομιάς τάλλο, το μικρότερο. Μήτε Βεζίρης να είτανε η Ασήμω δεν θα τα κατάφερνε πιο ομορφότερα. Με δυο της

κρυφές σαϊτιές γλύτωσε το κεφάλι της από το φοβερό το περιγέλοιο του κόσμου, και χαντάκωσε τον Πανάγο μες σε χίλιες φορές πιο φοβερώτερη καταβόθρα.

5

Καθώς όταν ψοφήμι πεταχτή σε κατοικημένα λημέρια, κι αρχίζη ώρα με την ώρα και φορτώνεται ο αέρας θανάσιμη βώχα, έτσι και στο χωριό μας το ήμερο, το γελαστό, το καθάριο, μια και τούχυνε στάλα η λυσσασμένη η μαζώχτρα από τα σπλάγχνα της, λες κι άνεμος φύσηξε και μετάδωκε το μόλυσμα από δρόμο σε δρόμο, από σπίτι σε σπίτι, από στόμα σ' αυτί. Βούηξε η Παραμυθιά με την άτιμη την καταλαλιά, βούηξαν και τα τριγύρω χωριά. Όλοι τάκουγαν το τρομερό το κρυφό, όλοι τόκριναν και το κατάκριναν και το ψιλολογούσαν. Όλοι, εξόν εκείνοι που έπρεπε πρώτα πρώτα κάτι να μάθουν, κάτι να τους σφυρίξη κανένας φίλος αληθινός, που αν είνε και ψέματα, να διαφεντέψουνε την τιμή τους οι άμοιροι.

Ως τόσο βρέθηκε σε δυο μέρες μέσα κι αυτός ο ήρωας.

Βρέθηκε ο Μανώλης, ο πιστός ο δουλευτής του Δημήτρη, του αψή, του πεισματάρη κι ανάποδου, του χολερικού αδερφού του Μιχάλη. Ο Μανώλης, που του κλάδευε και του μπόλιαζε αμίμητα τις ελιές του, που του ξετρύπωνε περίφημα τους λαγούς του, που και στις εθνικές απάνω τις μάχητες πρώτος μυρίζουνταν και μηνούσε του Κυρ

Δημήτρη Τούρκικα κατατόπια, Τούρκικες μπροσκάδες και παραμονέματα και σκοπούς, αυτός και τώρα πήγε και τα πρόφταξε του αφέντη του μ' όλα τα στολίδια και ταποσώσματα που τα κολνούσε ο καθένας δηγώντας τους του γειτόνου του.

Θειαφοκέρι ο Δημήτρης σαν το πρωτάκουσε! Αμέσως, και δίχως μήτε στιγμή συλλογή, τα κόλλησε κι αυτουνού ο νους του στο χαλασμένον εκείνον τον αρρεβώνα. Δεν ξεστόμισε μήτε λέξη ώρα πολλή, παρά συγκρατούσε κλεισμένα τα τρεμάμενα χείλη του, σα να τούμπηγες σιγανή σουβλιά στα συκώτια του.

– Πήγαινε στη δουλειά σου, γυρίζει τέλος και λέει του δούλου προσταχτικά. Ψέμματα είναι. Και να το λες και συ πως είναι κακόβουλες καταλαλιές των εχτρώ μας.

– Έννοια σου, αφέντη.

Και δρόμο ο Μανώλης, τρομαγμένος με την όψη του κυρ Δημήτρη.

Δεν έμεινε τότες μήτε ο Δημήτρης ανάπραγος· παρά μια και δυο και τρέχει να βρη τον αδερφό του το Μιχάλη. Έβραζε μέσα του πηγαίνοντας. Έβραζε μέσα του όχι έτσι σαν αδερφός, μα σα να είταν ο ίδιος ο Μιχάλης και ζούλευε. Τόσο γκαρδιακά την είχε παρμένη την τύχη του αδερφού του στα χέρια του, από τότες που του προξένεψε τη Βασιλική για γυναίκα, και τους νοιαζότανε και τους δυο σαν παιδιά του, να μη βρέξη και να μη στάξη, χήρος όντας αυτός και δίχως παιδί.

Θάμα μα την αλήθεια που δεν του ήρθε και ξαφνικό. Όλα τα δαιμόνια της υποψίας ξυπνήσανε μέσα στον παραγμένο του νου και τούσφαζαν άντερα, συκώτια, καρδιές. Φρένιασε ο Δημήτρης και πήγε. Όντας οξύθυμος από φυσικό του, κόρωσε μέσα του οργή λυσσάρικη κι αχαλίνωτη. Τίποτις δε ζύγιαζε, τίποτις δεν ήθελε να ζυγιάση μήτε να κρίνη. Δες και μ' ένα παράλογο, θεότρελλό πήδημα ο νους του τον έφερε σε μια και μονάχη κρίση κι απόφαση, την κακή και την άδικη. Και πάλε μ' ένα της χτύπο η καρδιά του τού γέννησε μια και μονάχη όρεξη, να χυμίξη ατός του, κι από το καρύδι δράχνοντάς την τη νύφη του τη Μιχάλainer, να την πνίξη σαν όρνιθα, να γλυτώσουν από την ατιμία κι ο αδερφός του κι αυτός. Την αχάριστη τη σκύλα, τη δίγνωμη, τη διπρόσωπη, την κοκκινομαλλού. Ως και τα μαλλιά της από ξανθουλά τάβλεπε τώρα κόκκινα ο Δημήτρης.

Τον αντάμωσε το Μιχάλη στο χτήμα μεσημέρι γυρισμένο, τώρα και δυο ώρες. Στάθηκε ομπρός του, αμίλητος πάντα, πάντα ολότρεμος. Τον αγνάντευε κατά πρόσωπο με ματιά κρύα, σουβλερή, ανατριχιάρικη, σα Χάρου ματιά.

– Τι έπαθες, 'βρέ Δημήτρη; μπας και δεν είσαι καλά; ρωτάει ο Μιχάλης.

– Έλα παραόξω και σου λέω, αποκρίνεται ο Δημήτρης γοργά και μισοπνιγμένα.

Αποτραβήχτηκαν τα δυο αδέρφια σε παράμερη κώχη, και σαν αγριοκοίταξε δίπλα κατά το χωριό ο Δημήτρης, και μουρμουρίζοντας αντίθεες βλαστημιές έφτυσε στον αέρα,

σα νάβλεπε κάποιον εκεί που λόγους δεν είχε να του παραστήση το μίσος του, γυρίζει και λέει του αδερφού του.

– Μωρέ Μιχάλη, κοιμάσαι, καημένε!

– Πες μου τι τρέχει, και με πέθανες.

– Μωρέ και να μη το μυριστής τόσον καιρό πως είν' άπιστη η σκύλα;

– Ποιά, βρε χριστιανέ; Η γυναίκα μου;

– Αμέ και ποια άλλη, κακόμοιρε, που έπρεπε μα το Θεό, καλογερόπαππας να γίνης μ' αυτά τα μυαλά, κι όχι άντρας, κι άντρας τέτοιας γυναίκας.

Έτρεμε πατόκορφα ο Δημήτρης.

– Έλα στο νου σου, βρε αδερφούλη μου, τι 'νε που κάθεσαι και μου κραίνεις τώρα; Και με ποιόνα θαπιστήση κι από πού ως πού;

– Από πού ως πού; αναπετιέται και φωνάζει ο Δημήτρης. Να, από ταλλοίθωρά σου μάτια ως του Πανάγου την μπερμπαντιά.

– Ο Πανάγος!

Και χαμογελώντας ο Μιχάλης, σα να σηκώθηκε μεγάλο βάρος από τα στήθια του, ξαναλέει μ' ανάλαφρο ανασασμό.

– Δεν είνε πράματ' αυτά, μωρέ Δημήτρη, να κάθεσαι και να τα ξαναλές σαν αυτές εκεί τις μαζώχτρες, μόνε να πάμε και να μάθουμε ποιος το πρωτόβγαλε και να τονε γδάρουμε ολοζώντανο.

– Να σου πω, Μιχάλη. Είσαι παιδί, και πάντα θα είσαι. Εδώ παίξε γέλασε δεν είνε. Δεν είσαι και μονάχος εσύ, είνε

όλο το σόγι. Και να πας αμέσως κιόλας να του την παίξεις τη μπαλλοτέ να γλυτώνουμε.

Του τα είπε αυτά σιγανά κι αποφασισμένα.

– Μα αν είτανε να κάμω τέτοιο πράμα, θα πρωτοάρχιζα από τη γυναίκα μου. Άμε στο καλό, βλογημένη, δεν είνε πράματα, σου λέω. Δεν την ξέρεις τη Βασιλική, τέλειωσε. Μήτε τον Πανάγο δεν τον ξέρεις.

Και γύρισε το στενοχωρημένο του πρόσωπο κατά την άλλη μεριά.

– Εγώ δεν τους ξέρω; απολογιέται ο Δημήτρης τραβώντας τον αδερφό του από το μανίκι. Βρήκες άνθρωπο να μη τους μυρίζεται τους.

Έπειτα, με φωνή σοβαρώτερη και τρεμουλιαστή

– Να πας, σου λέω, να τον ξεπαστρέψης. Όρκο τόκαμα, άλλο δεν έχει.

Τον ήξερε ο Μιχάλης το Δημήτρη, πως δε χωράτενε. Αρχιζε και μαζευτότανε στη ψυχή του θεοσκοτεινή αντάρρα. Και πώς να τον καταπείση τον αδερφό του πως λάθευε, πώς να διαφαντέψη την ησυχία του και την καλοτυχιά του, που σε μια στιγμή μέσα την έβλεπε και κατρακυλούσε στην καταβόθρα!

Συλλογίστηκε, συλλογίστηκε ο δύστυχος, κ' ύστερα

– Να σου πω τι θα κάμω, γυρίζει και του λέει του Δημήτρη. Θα πάω και θα του στήσω παγίδα, κι αν είνε αλήθεια, τους έφαγα και τους δυο.

– Τρέχα το λοιπόν και στήνε παγίδες. Το πολύ θα

περάσουμε άλλη μιαν άτιμη μέρα.

– Ως τη νύχτα θα το ξέρουμε. Ή ζωή ή θάνατος.

Και παίρνει δρόμο ο Μιχάλης, αφήνοντας πίσωθε το Δημήτρη.

Είτανε να τονε λυπάσαι το χρυσόκαρδο το Μιχάλη.

Τρία χρόνια τώρα παντρεμένος, τρία χρόνια το σπιτικό του παράδεισος, με την ακριβή του Βασιλική, δυνατόγνωμη θα πης γυναίκα – και κάμποσο αντρίκια, όσο εκείνος πάλε είτανε μαλακόκαρδος και καλόβολος, όμως με τετρακόσα πάντα κι αυτός. Ως τόσο μάλαμα η ζωή τους, κι ας κυβερνούσε η γυναίκα και παραπάνω. Ταίριαζαν και τα γούστα τους. Ως και στο καλοφάγι την ίδια όρεξη είχαν. Κι όσο για πίστη κι αγάπη, πέτρα μονάχη η καρδιά της. Και τώρα, λέει, μόνο και μόνο γιατί ξεπρόβαλαν οι παλιόγλωσσες και τους κατατρέχουνε, να πηγαίνει, λέει, στο καθάριο του σπίτι και να στήνη τέτοιες βρωμοπαγίδες! Και να το μυρίζουνταν η Βασιλική, τι θεριό θα γινότανε! Και με το δίκιο της η κακόμοιρη, που την καταχώνιασε κι αυτήν ο απόνετος ο κόσμος μες στην καταβόθρα της ατιμίας, μαζί με τόσες και τόσες άλλες, δίχως να φταίγη, δίχως μήτε να τονειρεύεται!

Είτανε να τονε λυπάσαα τον κακότυχο το Μιχάλη.

Πήγε κι αντάμωσε πρώτα τον Πανάγο στα δέντρα του. Του λέει να περάση στις έντεκα ώρες το βράδυ από το σπίτι του και να βγούνε στους λαγούς. Όμορφη βραδινή, και το φεγγάρι μισόγεμο.

– Αμέ, και γιατί όχι; αποκρίνεται ο Πανάγος με το στοχαζούμενό του χαμόγελο, και καμώνοντας πως ξύνει το κεφάλι του κατά το δεξί του αυτί, έτσι από λεβεντιά.

Από του Πανάγου τα δένδρα ίσια σπίτι του ο Μιχάλης.

Έμπαινε σα φταιξιάρης, δέκα ώρες απάνω κάτω. Λέει της Βασιλικής

– Βασίλω, απόψε πάω στους λαγούς με τον Πανάγο μαζί. Του είπα νάρθη εδώ στις έντεκα. Τώρα είνε δεν είνε δέκα. Σέρνω εγώ κι αναβαίνω το βουνό, και πες του, σαν έρθη, να μ' ανταμώση εκεί που πήγαμε τη δευτέρα. Εκείνος ξέρει.

– Καλά, Μιχάλη μου, και σαν τι ώρα να βάλω τραπέζι;

– Αι, τη συνηθισμένη μας ώρα. Κράτησε ως τόσο μέσα το σκύλο, να τονε φέρη ο Πανάγος. Ανίσως και με χάση ο ένας, να με βρη ο άλλος.

Και με το τουφέκι στον ώμο βγαίνει και κλει την πόρτα ο Μιχάλης.

Παράπλευρα του σπιτιού, ως δέκα βήματα μακριά, είχε είδος αχούρι, σιτοβολώνα, κι αμπάρι ο Μιχάλης για τις ελιές. Εκεί μέσα κρυφώνεται, κλειέται, κι απαντέχει τον Πανάγο, τηρώντας από τις χαραμάδες, να δη το τι θα κάμη. Θάμπη μέσα, ή θα πάρη ίσια το βουνό;

Πότε του ερχόντανε γέλοια με την κουταμάδα του, και πότε ραγίζονταν τα συκώτια του ανιστορώντας το τι λυπητερή δουλειά καταπιάστηκε. Ώρα είνε και θα περάση, μουρμούριζε ο δύστυχος κ' ησύχαζε. Μετά πολλά πέρασε η άχαρη αυτή ώρα.

Έρχεται ο Πανάγος με το τουφέκι στις έντεκα, και φωνάζει από μακριά το Μιχάλη. Ανοίγει η Μιχάλainera την πόρτα, και καθώς ξεχύμισε ο Πιστός και τον έγλειφε, του έλεγ' εκείνη πως ο Μιχάλης ξεκίνησε τώρα και μιαν ώρα και τον απαντέχει στο βουνό απάνω.

– Και γιατί δεν μπαίνεις μια στιγμή μέσα; Ξαναλέει η Βασιλική.

Αναφτερούγιασε από τρόμο ο Μιχάλης σαν τάκουσε το κάλεσμ' αυτό της Βασιλικής, και μόνο που δεν έπεσε χάμω.

– Όχι· κάλλιο να πάγω, γιατί θα προσμένη.

Και τράβηξε ο Πανάγος τον ανήφορο μαζί με το σκύλο.

Είταν εκείνη την ώρα ο Μιχάλης με το Σουλτάνο γενιά. Κρυφοπήδηξε χαρούμενος από ταχούρι στο δρόμο, κι ώσπου νανέβη ο Πανάγος στο μέρος που είπανε, σκαλώσαντας ο Μιχάλης από μέρη αδιάβατα σαν την Ασήμω το δευτερόβραδο, κάθουνταν ανάμεσα στα χαμόδεντρα και ψιλοτραγουδούσε, απαντέχοντας τον Πανάγο ερχάμενο από το καθαυτό μονοπάτι.

Έκαμαν ως μια ώρα με τους λαγούς. Χτυπήσανε δυο. Γυρίζει τότες ο Μιχάλης και κάνει του αξαδέρφου του

– Πανάγο μου, κέφι έχω απόψε. Έρχεσαι να τα χτυπήσουμε κάτου και να πάμε να το στρώσουμε γλέντι μ' αυτούς τους λαγούς, απόψε κιόλας;

– Ακούς λέει; και τι καλλίτερο.

Και σε μισήν ώρα μέσα ο Μιχάλης με τον Πανάγο στο σπίτι του, κ' η Μιχάλainera στο χαμώγι και μαγείρευε τους

λαγούς. Σκαρώνουν κέφι με τη μαστίχα, και σαν ανέβηκε το φαεί, πήρε δρόμο το γλέντι. Το κατέβαζαν αλύπητα το Κισσαμιώτικο. Ήπие κ' η Βασιλική και ξανάπие μαζί με την περουνιά που συνηθίζουν εκεί και προσφέρνουνε στις γυναίκες με το κρασί.

– Γυναίκα, φωνάζει άξαφνα ο Μιχάλης, καθεμέρα τέτοιο ξεφάντωμα δε γίνεται. Τα Παιχνίδια! Νάρθουν και τα Παιχνίδια!

Δεν πέρασε πολλή ώρα, και πήγαινε καπνός το βιολί, βρόνταγε το λαούτο, και δος του χορό οι λεβέντηδες, δος του χορό κ' η Μιχάλαινα, οδηγώντας το γυριστό απατή της, πυργόστεκη, με το μαντίλι στο χέρι, που το στριφογύριζε και πήγαινε ομπρός.

Ανέβηκαν και δυο τρεις άλλοι φίλοι κατόπι, που ή έτυχε να μην τα γνωρίζουν ακόμα τα λαλούμενα, ή καμώνουνταν πως δεν τα γνωρίζανε για να το γλεντίσουν, και κόλλησαν κι αυτοί στο χορό.

Ήρθαν έπειτα κι από τάλλα τα σπιτικά τους, αδερφοξάδερφα της Μιχάλαινας, άντρες και γυναίκες, κ' έτσι γέμισε το σπίτι φωνές και τραγούδια. Ως κ' η γριά, που πάντα στο κρεββάτι η καημένη, ως κι αυτή χτυπούσε τα κοκκαλιασμένα της παλάμια, κι αναγάλλιαζε δείχνοντας τόνα και μονάχο της δόντι.

Πανηγύρι σωστό. Αντιλαλούσαν τα ξεφωνητά τους κάτω και κάτω στο δρόμο.

Απάνω σε κείνη την ώρα να κι ο Δημήτρης, που ξεμύτισε

από ταραχνιασμένο του σπίτι να δη τι μαντάτα η παγίδα. Κι αντίς παγίδα, τι βλέπει και τι ακούγει! Φαγοπότια και ξεφαντώματα! Τρέλλα και τρέλλα του ήρθε. Είχε γνώση και βαστάχτηκε όμως, κι όχι από καλογνωμιά, παρά να μη γίνη φοβερώτερο σούσουρο. Βαστάχτηκε, και τράβηξε από τον κάτω το δρόμο, εκεί που είτανε μαζεμένος ο κόσμος και τους σεριάνιζε, ίσως και δη, ίσως και πάρη ταυτί του τίποτις μες στα σκοτεινά. Σα να γύρευε και καλά να τις πυργώσει τις φλόγες που κορώνανε μέσα του.

– Και ποιος να είνε ο γαμπρός απόψε; πετιέται και λέει μια γυναικίσια φωνή από το σκοτάδι απομέσα.

Είταν η μαζώχτρα η Ασήμω. Άλλο τόσο το χαίρουνταν απέξω αυτή το ξεφάντωμα, σα να τόκαμαν εξεπίτηδες, να τα πιστέψη ο κόσμος.

Τούσωναν του Δημήτρη αυτά τα λόγια. Τράβηξε ίσια σπίτι του. Την πέρασε ποδοβολώντας απάνω και κάτω ως την αυγή.

6

Σηκώθηκε ο Μιχάλης κάτι πιο αργότερα από τη συνηθισμένη του ώρα. Κι ότι ξεπρόβαλε από την πόρτα του, ανταμώνει το Δημήτρη ερχόμενο από το σπίτι του να δη τι απόγινε· κι όχι και τι απόγινε, παρά τι θ' απογίνη, ύστερ' από ταποσπερινά.

Τον αποδέχτηκε ο Μιχάλης πασίχαρος.

– Έλα μέσα, να πihς έναν καφέ, του κάνει. Και σα συγυρίζη η Βασιλική τη γριά απάνω τα λέμε κιόλας.

– Εγώ εκεί μέσα; Χίλιες φορές καλλίτερα εκείδά κάτω· δείχνοντας κατά την εκκλησιά, που είταν και τα μνημούρια. Πάμε όξω, στη μοναξιά. Εκεί που δε βλέπουμε και μούτρα να τα ντρεπούμαστε.

Και λέγοντάς τα αυτά, κατρακύλησαν και δυο κόμποι από τα ξαγρυπνισμένα του μάτια απάνω στα κατάχλωμα μάγουλά του.

Η αγρυπνιά, η χολόσκαση που δεν πέρασε ακόμα το θέλημά του, παρά διάβαινε ακόμα μέσα στους δρόμους ατιμασμένος, καθώς θάρρειε, και ντροπιασμένος, όλ' αυτά σα να του μαλάκωσαν την καρδιά, ή καλλίτερα, σα να του την έλυωσαν. Όση λύσσα τον έσφαζε χτες, άλλη τόση θλίψη και ψυχοπονεσιά τονε βασάνιζε σήμερα. Δεν είταν και να πης πως δεν τον αγαπούσε τον αδερφό του. Τον αγαπούσε, και μάλιστα, καθώς είδαμε, σαν είδος αδερφή του. Έτσι τον είχε και στο νου του και στην καρδιά του, σα γυναίκα. Για δαύτο δα το θάρρειε και χρέος του να τονε νοιάζεται και να τον αρμηνεύη.

– Έχω να σου πω και να σου πω, Δημητράκη μου, κάνει ο Μιχάλης, που θα γενή περιβόλι η καρδιά σου.

– Αχ, παιδί μου, αποκρίνεται ο Δημήτρης αναστενάζοντας και στηλώνοντας στον τοίχο τα θολωμένα του μάτια, έπρεπε ή εσύ να γεννηθής πιο άντρας ή εγώ πιο παιδί. Τα ξέρω, μη μου τα λες. Διάβηκα και τάκουσα και

τα καμάρωσα τα ξεφαντώματα ψες. Πιο καλλίτερα και πιο ταιριαστά για τους εχτρούς μας δεν μπορούσαν να γίνουνε.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.